

UNIUNEA EUROPEANĂ

Proiect finanțat prin Phare

MUZEUL JUDEȚEAN SATU MARE
SZATMÁR MEGYEI MŰZEUM
COUNTY MUSEUM OF SATU MARE

GUVERNUL
ROMÂNIEI

Căuaș Érkává

Ghid cultural și istoric

Történelmi és kulturális kalauz
A Cultural and Historical Guide

Căuș Érkávás

Acest material este publicat în cadrul proiectului „Moștenirea culturală ca factor de legătură transfrontalieră”, derulat de către Muzeul Județean Satu Mare, cu sprijinul financiar al Uniunii Europene prin Programul Phare CBC 2006, Ro 2006/018-446.01.01.02.04

Coordonator: Szócs Péter, manager proiect

© Muzeul Județean Satu Mare

Publicația sau părți ale acesteia pot fi reproduse numai cu permisiunea autorilor.

Publicat la Satu Mare, august 2009

Editor: Muzeul Județean Satu Mare

Adresa: Satu Mare, B-dul Vasile Lucaciu 21, Telefon: 00-40-261-737-526, Fax: 00-40-261-768-761,

E-mail: muzeusm@gmail.com, Web: www.muzeusm.ro

„Conținutul acestui material nu reprezintă în mod necesar poziția oficială a Uniunii Europene.”

Coordonator: Szócs Péter Levente

Autori text: Gindele Robert, Iegar Diana, Marta Liviu, Sárándi Tamás, Szilágyi Levente

Traducere text: Kocsis Ágnes, Adriana Costin

Fotografii: autori

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

Căuș : ghid cultural și istoric = Érkávás : történelmi és kulturális kalauz = Berveni : a cultural and historical guide / Szócs Péter Levente (coord.). Robert Gindele, Diana Iegar, ... - Satu Mare : Editura Muzeului Sătmărean, 2009

Bibliogr.

ISBN 978-973-1843-24-7

I. Szócs Péter Levente (coord.)

II. Gindele, Robert

III. Iegar, Diana

908(498 Căuș)

Linkuri mai importante despre Uniunea Europeană

Comisia Europeană

<http://ec.europa.eu>

Comisia Europeană – Directoratul General pentru

Extindere – Programul PHARE

http://ec.europa.eu/enlargement/financia_assistance/phare/index_en.htm

Comisia Europeană – Directoratul General pentru
Politica Regională

http://ec.europa.eu/regional_policy

Comisia Europeană – Directoratul General pentru
Afaceri economice și financiare:

http://ec.europa.eu/comm/economy_finance

Consiliul Uniunii Europene

<http://www.consilium.europa.eu>

Parlamentul European

<http://www.europarl.europa.eu>

Curtea Europeană de Justiție

<http://curia.europa.eu>

Curtea Europeană de Conturi

<http://eca.europa.eu>

Comitetul Economic și Social

<http://eesc.europa.eu>

Comitetul Regiunilor

<http://cor.europa.eu>

Banca Centrală Europeană

<http://www.ecb.int>

Banca Europeană de Investiții

<http://eib.eu.int>

Reprezentanța Comisiei Europene în România

http://ec.europa.eu/romania/index_ro.htm

Misiunea Permanentă a României pe lângă Uniunea
Europeană

<http://ue.mae.ro>

Centrul Român de Informare de la Bruxelles

<http://www.roinfocentre.be>

Uniunea Europeană în lume:

<http://ec.europa.eu/comm/world>

Căuaș. Ghid cultural și istoric

Comuna Căuaș este situată între Carei și Tășnad, pe DN1F, pe malul râului Ier. Centrul comunei se află la o distanță de 51 km de Satu Mare, 15 km de Carei și 9 km de Tășnad. Conform recensământului din 2002, populația totală a comunei era de 2539 persoane, dintre care 54,7% români, 40,68% maghiari și 4,56% rromi. Pe lângă Căuaș (714 locuitori), centrul unității administrative, comuna mai include localitățile: Ghenci (1217 locuitori), Ghilești (125 locuitori), Ady Endre (177 locuitori), Hotoan (193 locuitori) și Rădulești (113 locuitori). În ciuda numărului mare de localități componente, comuna Căuaș nu se distinge prin densitatea populației sale. Motivul constă în faptul că în patru din cele șase sate incluse în această unitate administrativă, numărul locuitorilor este mai mic de 200, iar gradul de îmbătrânire a populației este și el unul foarte ridicat.

Érkávás. Történelmi és kulturális kalauz

Érkávás község az Ér folyó partján, Nagykároly és Tasnád között fekszik. A község a DN1F országúton közelíthető meg. Szatmárnémetitől 51 km-re, Nagykárolytól 15 km-re és Tasnádtól 9 km-re található. A 2002-es népszámlálás adatai alapján a község lakossága 2539 fő, ebből 54,7% román, 40,68% magyar és 4,56% cigány nemzetiségű. A községközpont Érkáváson (714 lakos) kívül Gencs (1217 lakos), Ghilesti (125 lakos), Adyfalva (177 lakos), Érhatvan (193 lakos) és Rădulești (113 lakos) települések tartoznak a közigazgatási egységhez. A községben a népsűrűség meglehetősen alacsony, a hat település közül négyben 200 fő alatt van a lakosság száma, amely ugyanakkor, jelentősen előregedett.

Căuaș. A guide to culture and history

Căuaș is located between Carei and Tășnad, on the bank of the River Ier. The settlement is 51 km far from Satu Mare, 15 km from Carei and 9 km from Tășnad, and it can be accessed through the road DN1F. According to the census of 2002, the population of the commune was 2539 persons, of which 54,7% were Romanians, 40,68% Hungarians and 4,56% Gypsies. The commune comprises six settlements: Căuaș (the center of the commune, with 714 inhabitants), Ghenci (1217 inhabitants), Ghilești (125 inhabitants), Ady Endre (177 inhabitants), Hotoan (193 inhabitants) and Rădulești (113 inhabitants). Despite of the great number of the settlements, the density of population is rather low: four of the six localities have a population less than 200. Moreover the number of old people is rather high.

Din punct de vedere hidrografic, microzona Căuașului este caracterizată de existența mai multor pârauri, ape curgătoare pe direcția sud sau sud-vest, care se unesc în cursul principal al Ierului. Foarte probabil că în vechime zona era una mlăștinoasă, cu o cumpănă a apelor nu foarte clar delimitată, situată spre râul Crasna. Comuna Căuaș este cunoscută ca una din zonele cu descoperiri arheologice deosebite. Pe teritoriile localităților Ghenci și Căuaș s-au realizat cercetări intense de suprafață și au fost întreprinse mai multe săpături arheologice. Descoperiri interesante au fost realizate însă și în hotarele localităților Hotoan, Ady Endre și Rădulești, dar, din cauza suprafețelor mari de pășune, cercetarea de suprafață este îngreunată. Multe vestigii arheologice descoperite accidental au fost semnalate de locuitorii comunei, piesele fiind donate muzeelor din Carei și Satu Mare. Cele mai vechi urme de locuire datează încă din epoca pietrei șlefuite (neolitic). Din această perioadă au fost semnalate trei așezări, descoperite pe teritoriul localității Ghenci. Două dintre aceste situri se află în punctele numite *Lutărie* și *Ierul Körte*, iar al treilea la est de șoseaua spre Căuaș, în apropierea unui canal. Urmele unei alte așezări din epoca pietrei au fost descoperite și în zona localității Hotoan, situată pe terasa înaltă a Ierului. Aceste așezări au evoluat de-a lungul unor perioade cuprinse în intervalul mileniilor VI–V î. Hr., așezarea de la *Ghenci– Ierul Körte* fiind mai recentă. De locuirea din epoca neolitică (eventual și din aceea a epocii cuprului) trebuie legate toporul din piatră șlefuită descoperit în vatra localității Ghenci

Vízföldrajzi szempontból Érkávás területét több dél, délnyugati irányban futó patak és ér szeli át, amelyeket az Ér gyűjt össze. Valószínű, hogy itt, a Kraszna és az Ér alacsony vízválasztójánál valaha lápos jellegű volt a vidék. A község területéről különleges értékű régészeti leletek ismertek. A leginkább kutatott települése Gencs és Érkávás, itt a terepbejárásokon kívül ásatásokat is végeztek. Érhatvan, Adyfalva és Rădulești falvak határában a kiterjedt legelők miatt nehéz a felszíni kutatás, ennek ellenére innen is jelentős leletanyag került elő mezőgazdasági munkák alkalmával. Számos véletlenszerűen előkerült leletről a lakosság értesítette a szakembereket, az előkerült tárgyakat a nagykárolyi, illetve a szatmári múzeumnak adományozták.

A legrégibb településnyomok a csiszolt kőkorszakból (neolitikum) származnak. Gencs területéről három település ismert ebből az időszakból. Ezek közül kettő az *Agyagbánya* és a *Körte ér* területén található, a harmadik az Érkávás felé vezető út mentén, egy csatorna közelében. Egy másik kőkorszaki lelőhely nyomát Érhatvanban találták, az Ér folyó magas teraszán. A települések a Krisztus előtti 6. és 5. évezredből származnak, míg a *Gencs–Körte-éri* lelőhely későbbi. Egy neolitikus vagy esetleg rézkori településhez köthető a Gencs központjában talált csiszolt kőbalta és egy ugyanilyen típusú tárgy, amely Érhatvan határában került elő.

A rézkorból is kerültek elő jelentős leletek. E korszak korai periódusából származik a Tiszapolgár kultúrához tartozó érhatvani település. A lelőhelyet a

The hydrographic scheme of the Căuaș area is characterized by the existence of several brooks and water courses which flow toward south or south-west and all joining the River Ier. It can be assumed, that the area used to be a swamp at some period, with a balance of water not clearly delimited, situated towards the Crasna River. The territory of Căuaș is famous for its great archaeological vestiges. The territories of Ghenci and Căuaș are more intensely researched than the other settlements, even several archaeological excavations were made here. Interesting discoveries were made in Hotoan, Ady Endre and Rădulești too, but the large areas of pasture made difficult the surface research. A large number of archaeological finds were discovered accidental, during field works, being reported by villagers, and subsequently the objects were donated to the museums of Carei and Satu Mare.

The oldest traces of human habitation date from the Polished Stone Age (Neolithic). Three settlements of this period were found on the territory of Ghenci. Two of these sites were located in the points called *Lutărie* and *Ierul Körte*, while the third was in the area situated east of the road to Căuaș, nearby a canal. The trace of another settlement dating from the Stone Age was found in Hotoan, located on a high terrace of Ier. These settlements were inhabited during the 5th and 6th millenniums BC, while the settlement of *Ghenci-Ierul Körte* was inhabited somewhat later. An ax, made of polished stone was found in Ghenci locality, while another was found in Hotoan belonging to Neolithic (or perhaps Copper Age) sites.

Râșniță din epoca bronzului de la Căuaș-Sighetiu
Bronzkori őrlőkő Érkávás-Sziget lelőhelyről
Bronze Age grinder discovered at Căuaș-Sighetiu site

Statuete zoomorfe din lut de la Căuaș-Sighetiu
Agyag állatfigurák Érkávás-Sziget lelőhelyről
Zoomorph Clay figures discovered at Căuaș-Sighetiu site

sau o piesă de același tip, descoperită în hotarele localității Hotoan.

Descoperiri semnificative au apărut și din epoca cuprului. Din perioada timpurie a acestei epoci datează așezarea de la Hotoan (cultura Tiszapolgár). Așezarea a fost identificată prin fragmentele ceramice cu butoni ascuțiți, descoperite în terenul arat din zona fostelor grajduri CAP. La Hotoan, în punctul *La Pășune* a fost descoperit un mormânt ce conținea un șirag de mărgelă din marmură albă specifică acestei epoci. Alte două așezări din epoca cuprului au fost descoperite pe teritoriul localității Ghenci, în apropierea hotarului Tireamului, în punctele numite *Ierul Körte* și *Păpuriște*. Gruparea descoperirilor din epoca cuprului de-a lungul Văii Ierului se poate explica prin importanța deosebită pe care o joacă creșterea animalelor în această perioadă.

Din perioada timpurie și mijlocie a epocii bronzului (perioada 2000–1400 î. Hr.) sunt cunoscute patru așezări. Două dintre ele, *Ghenci- Tagul Kati* și *Rădulești- Grădina lui Țurcaș* au fost identificate prin materialele ceramice scoase la suprafață de plug. În schimb, o așezare situată în apropiere de intrarea în Ghenci dinspre Carei a fost descoperită în șanțul în care, în anul 1997, a fost montat un cablu de fibră optică. Tot în urma săpării unui șanț (*Canalul Gat*) au fost descoperite fragmente de vase și un topor de piatră ce atestă existența unei așezări în hotarul localității Ady Endre.

Începând cu epoca târzie a bronzului (1400–1150 î. Hr.) se constată o creștere a intensității de locuire a zonei. Pentru această perioadă sunt cunoscute mai multe așezări, din care trei aflate pe teritoriul localității

volt TSz istállók körüli szántáson talált bütykös kerámiamaradványok alapján azonosították. Érhatvanban a *Legelő* nevű ponton egy sírban fehér márványból készült gyöngysort találtak, amelynek használata erre a korra jellemző. Két másik rézkori települést Gencsen a teremi határ közelében, a *Körte ér* és a *Kákás* pontokon azonosították. Az állattartás kiemelkedően fontos szerepet játszott abban az időben, ezzel magyarázható, hogy a rézkori leletek az Ér völgye mentén csoportosulnak.

A korai és a középső bronzkorszakból (Kr. e. 2000–1400 között) négy települést ismerünk. Kettőt közülük a *Gencs-Kati tag* és a *Rădulești-Țurcaș kertje* lelőhelyeket szántáskor kifordított kerámiamaradványok alapján azonosították. Egy másik települést Gencs Nagykároly felőli részén, az 1997-ben lefektetett optikai kábel árkában fedezték fel. Szintén árokásás alkalmával (*Gáti csatorna*) kerültek elő cserépmaradványok és egy kőbalta Adyfalva határában, amelyek szintén egy bronzkori településre utalnak.

A késő bronzkor (Kr. e. 1400–1150) kezdetétől Kávás vidékét sűrűbben lakták. Ebből a korszakból több települést is ismerünk, közülük három Adyfalván található. Két településen (*Gencs-Csókás erdő* és *Gencs-Körte ér*) a lakásmaradványok mellett két bronzbaltát is találtak. Egy szép füles tokos baltát találtak Érhatvan területén is. De a legérdekesebb leletek Érkávás területéről származnak. Közülük az elsők azok a tömör aranykarperecek, amelyeket a Sziget közelében találtak 1965 őszén. A két karperec és a megtalált töredékek együtt nem kevesebb, mint 367,8 g súlyúak. 1983-ban V. Țoca a Kávás és Adyfalva

There are significant findings of the Copper Age in Căuaș commune. The settlement of Hotoan dates from the early period of the Copper Age and is linked to the Tiszapolgár culture. The settlement was identified through ceramic fragments fit with pointed buttons, which were discovered in the tilled land around the former stables of the agricultural cooperative. A grave containing a necklace of white marble beads, specific of this period, was found in Hotoan, in the point called *La Pășune*. Other two settlements dating from the Copper Age were found on the territory of Ghenci locality, nearby Tiream, at the sites *Ierul Körte* and *Păpuriște*. The group of Copper Age finds along the Valley of Ier is explained by the importance given to animal husbandry at that time.

Four settlements are known on the territory of Căuaș dating from the Early and Middle Bronze Age (2000–1400 BC). Two of them, *Ghenci- Tagul Kati* and *Rădulești- Grădina lui Țurcaș* were identified through the ceramic materials revealed by ploughing. Another settlement, situated at the entrance to Ghenci from Carei, was found in the ditch where an optic fiber cable was installed in 1997. Furthermore, in Ady Endre a settlement of this age was identified during the excavation of a ditch (the *Gat Channel*).

The number of population grows in the area at the beginning of the Late Bronze Age (1400–1150 BC). Several settlements are known dating from this period, three of them being in the locality of Ady Endre. Two of these settlements (*Ghenci- Pădurea Ciorilor* and *Ghenci- Ierul Körte*) revealed two bronze axes besides the dwelling and pottery remains.

Topoare de bronz descoperite la canalul Căuaș – Ady Endre
Bronzsákányok Érkávás – Ady Endre kanális mellől
Bronz Axes discovered at the Căuaș – Ady Endre canal

Ady Endre. În două dintre aceste așezări (*Ghenci-Pădurea Ciorilor* și *Ghenci-Ierul Körte*), împreună cu resturile de locuințe și ceramica au fost descoperite și două topoare realizate din bronz. Un frumos topor de bronz cu gaura de înmănușare verticală a fost descoperit și pe teritoriul localității Hotoan. Descoperirile cele mai interesante din această perioadă provin însă de pe teritoriul localității Căuaș. Prima dintre ele este reprezentată de brățările masive de aur găsite în apropierea zonei *Sighetiu*, în toamna anului 1965. Cele două brățări și fragmentele descoperite împreună cu ele cântăreau nu mai puțin de 367,8 g! O altă descoperire interesantă a fost făcută în anul 1983. Cu ocazia săpării unui canal la sud de drumul Căuaș- Ady Endre, au fost descoperite șapte topoare cu disc și spin de bronz. Aceste arme frumoase au fost îngopate cu intenția de a fi oferite ca jertfă divinităților. Probabil că aceasta a fost și cauza îngropării brățărilor de aur, similar altor piese de valoare din epocă.

Pentru perioada cuprinsă între anii 1150 și 750 î. Hr., cea mai importantă așezare din zonă a fost cea din punctul *Sighetiu*, în hotarul Căuașului. Aceasta a jucat rolul unui centru tribal ce se întindea pe o suprafață de peste 100 de iugăre. Pentru o apărare cât mai eficientă în fața atacurilor dușmane, așezarea a fost amplasată pe insulă care, înainte de desecarea Ierului, era înconjurată de ape și mlaștini aproape în întregime. Latura de nord, înspre care se afla poarta de intrare în așezare, a fost fortificată cu un val-zid de trunchiuri de copaci și pământ, ale cărui urme se văd și acum pe o lungime de cca. 500 m. Cercetările arheologice efectuate în zona valului arată că în fața acestuia a fost

Brățări de aur din epoca bronzului de la Căuaș
Bronzkori arany karperecek Érkávásról
Bronze Age golden braceletes discovered at Căuaș

közötti csatorna ásása közben 7 darab tüskés korongos csákányt talált. Ezeket a szép fegyvereket valószínűleg az isteneknek felajánlott áldozatként ásták el, és valószínű, hogy a két karperecet és más értékes tárgyakat is e célból ásták el.

A Kr. e. 1150 és 750 közötti időszakból a vidék legfontosabb települése az Érkávás határában fekvő *Szigeten* volt. Törzsi központ szerepet töltött be és több mint 100 holdnyi volt a területe. A nagyobb biztonság érdekében egy szigetre épült, amelyet a lecsapolás előtt az Ér vize és mocsarai szinte teljes egészében körülvettek. Az északi oldalát, ahol a bejárat volt, megerősítették, a fatörzsekből és földből emelt

A beautiful bronze ax with vertical gloving hole was found in Hotoan. The most interesting discoveries of this period come from the territory of Căuaș locality. One of them is represented by the massive golden bracelets, which were found near *Sighetiu*, in the autumn of 1965. The two bracelets and the fragments found together weighed not less than 367,8 g. In addition, seven bronze butted axes were discovered at the excavation of a channel situated south of the road Căuaș – Ady Endre, in 1983. The reason for burying these beautiful weapons was to honor gods with offerings. Perhaps this is why, the golden bracelets were also buried, like other precious pieces of this period.

The most important settlement in the area of Căuaș, dating in the period between 1150 and 750 BC, was discovered at the site *Sighetiu*. It played the role of a tribal center covering an area of over 100 acres. In order to assure a good defense against the attacks, the settlement was located on the island that used to be surrounded by waters and swamps before the draining of the River Ier. The entrance to the settlement was on the northern side, the gate being fortified with a wall of tree trunks and earth, their traces are still visible for about 500 m in length. The archaeological research in the area shows that a deep ditch was excavated in front of the wall. There are indications pointing to the fact that the entire settlement was surrounded by a palisade of tree trunks. The construction of this type of settlement required great physical energy to build it up, and it was specific to the tribal centers of the area. The findings in the settlement certify its important status. A large amount of burnt clay coming from a

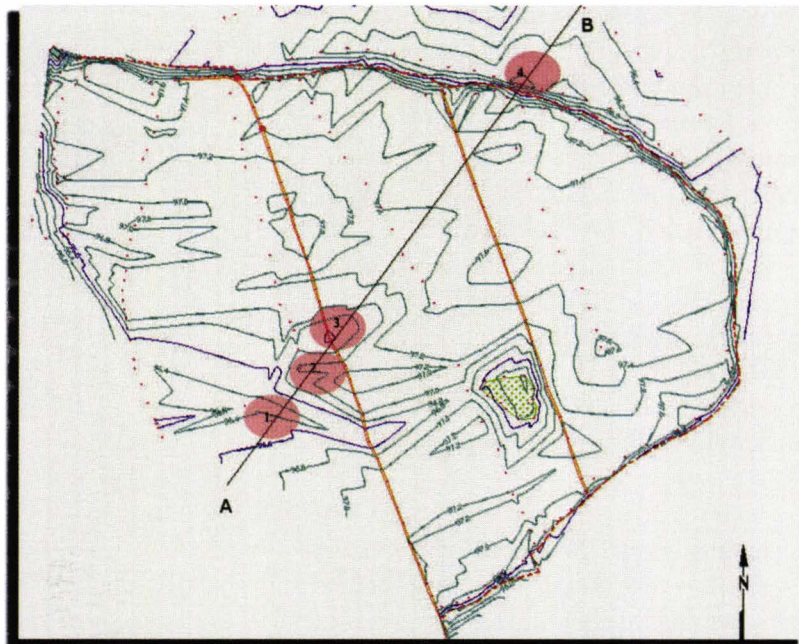

*Spadă din epoca
bronzului de la
Ghenci- Nagy Tag*

*Bronzkori kard Gencs
- Nagy Tagból*

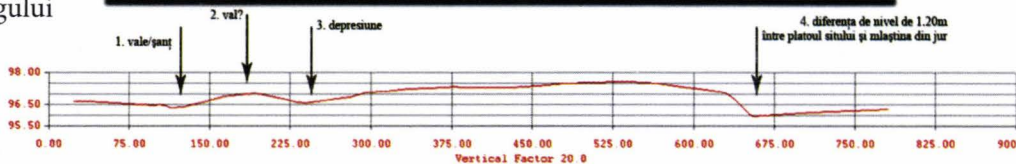
*Bronze Age sword
discovered at Ghenci
- Nagy Tag site*

săpat un șanț adânc. Există indicii care sugerează că așezarea a fost în întregime înconjurată de o palisadă complexă de trunchiuri de copaci. Acest tip de așezare, a căror construcție se făcea cu un mare consum de energie socială este specific centrelor tribale din zonă. Descoperirile din interiorul așezării atestă și ele statutul important al acesteia. Pe suprafața sa există o mare cantitate de lut ars, provenind de la numeroasele construcții incendiate. Cantitatea mare de ceramică ce iese pe urmele plugului

ateastă o locuire intensă a așezării. Două tipare folosite la confecționarea pieselor de bronz și

numeroase bucăți de bronz rămase de la turnarea unor piese sunt dovezi incontestabile ale practicării metalurgiei. În așezare a mai fost descoperit un topor de luptă și un vârf de săgeată (ambele din bronz), numeroase statuete de lut reprezentând animale și oameni, precum și rășnițe pentru măcinat cereale. Este posibil ca brățărilor de aur descoperite în apropiere să fie legate de această așezare. Din aceeași perioadă cu așezarea de la Sighetiu datează o

*Ridicare topografică a sitului Căuș-Sighetiu
Érkávás- Sziget lelőhely topográfiai felmérése
Topographical survey of the Căuș-Sighetiu site*

sánc nyomai még ma is láthatóak kb. 500 méter hosszan. A töltésen végzett kutatások kimutatták, hogy előtte mély árok húzódott. Egyes jelek arra utalnak, hogy az egész települést fatörzsekből ácsolt palánk kerítette körbe. Az ilyen „nagyberuházásnak”

great number of fired buildings was found on the territory. The large amount of pottery revealed by the plow shows an intense habitation. Two moulds for bronze objects and a great number of bronze pieces remained from the casting attest an intense practice of metallurgy. A bronze weapon-ax and an arrow point were found in the settlement, among many clay statues representing animals and humans, and cereal grinders. It is possible that the gold bracelets that were discovered nearby relate to the settlement. A beautiful sword with a cup at its handle was discovered in the area of the *Togul Mare*, in Ghenci, and it dates from the same period with the settlement of *Sighetiu*. Traces of a settlement were revealed near the site, where the sword was found. Other settlements were discovered in the area *Ghenci-Păpuriște*, in the gardens of Rădulești village, and in the stables area of Hotoan. The large number of settlements from 1100–750 BC point to the existence of several villages not fit with fortifications, surrounding the center of *Sighetiu*. After the intensely inhabited Late Bronze Age, only one settlement is known from the period until the middle of the 1st millennium BC. Archaeological excavations were carried out in the area of the *Lutărie* in Ghenci, revealing traces of dwellings and waste pits. To the same period belongs a cemetery that was investigated in the same locality in the area called *Movila Spânzurătorii*. The graves had funerary urns covered with a lid, and were attributed to the Thracians. Two settlements were found dating around the year 350 BC, the period when the Celts had arrived from Central Europe. One of them is located in the locality of Ady Endre (in the point called the

Pieptene de os din epoca migrațiilor de la Ghenci-Lutărie
Népvándorlás kori csontfésű Gencs – Agyagbánya lelőhelyről
Migration Age bone comb from Ghenci-Lutărie site

frumoasă spadă cu cupă la mâner, descoperită în zona *Togul Mare* din Ghenci, unde au fost observate și urmele unei așezări. Alte așezări au fost descoperite în zona *Ghenci-Păpuriște*, în zona grădinilor din localitatea Rădulești și a grajdurilor din Hotoan. Numărul mare de așezări databile în perioada 1100–750 î. Hr. atestă existența unor sate nefortificate care gravitau în jurul centrului de la *Sighetiu*.

După această perioadă intens locuită se cunosc doar urmele unei așezări ce se datează pe la mijlocul mileniului I î. Hr. Aceasta a fost cercetată prin săpături arheologice în zona *Lutăriei* de la Ghenci, fiind descoperite urme de locuințe și gropi menajere. Din aceeași perioadă cu așezarea datează un cimitir din aceeași localitate, din zona numită *Movila Spânzurătorii (Akasztódomb)*. Mormintele erau reprezentate de urne funerare acoperite cu capac, ele fiind atribuite tracilor. După sosirea celților din centrul Europei (în jurul anului 350 î. Hr), în zonă au fost identificate, prin cercetări de suprafață, două așezări. Prima dintre ele se află în hotarul localității Ady Endre (în punctul numit *Izvoarele termice*) și o alta în hotarul Ghenciului (lângă drumul spre Sânmiclaș). În apropierea așezării a fost descoperită o monedă de argint datată în sec. III î. Hr.

În epoca romană, teritoriul comunei Căuș era o zonă de confluență ale diferitelor culturi materiale. Probabil că în această regiune se întâlneau cultura sarmatică și cea germanică, pe un fond cultural al dacilor liberi. La Ady Endre, pe malul unui afluent al Crasnei, la cca. 3 km sud-sud-est de localitate spre Eriu-Sâncrai au fost descoperite prin periegeze fragmente ceramice fine, cenușii, modelate la roată,

számító település erődítés a törzsi központokat jellemzi. A település belsejéből előkerült leletek is alátámasztják kiemelkedő jelentőségét. A felszínén nagymennyiségű égett agyagot lehet találni, amely a leégett házak maradványa. Az eke után kiforduló rengeteg kerámia bizonyítja, hogy igen sűrűn lakott volt a település. Az előkerült öntőformák és az öntés nyomán keletkezett bronzhulladékok a helyben végzett fémfeldolgozás bizonyítékai. Találtak itt még egy harci fejszét és egy lándzsahegyet (mindkettőt bronzból készítették), valamint számos embert vagy állatot mintázó agyagszobrocskát és gabonaórló követ. Előfordulhat, hogy a környéken talált aranykarperecek is e településhez kötődnek. A *Szigeten* fekvő településsel azonos időszakból való az a kupás nyelű kard, amelyet Gencsen a *Nagy-tagban* találtak. A kard lelőhelyének közelében településnyomokat is találtak. További lelőhelyek e korszakból a *Gencs-Kákás, Rădulești-kertek* alatt, valamint az érhatvani istállók. A Kr.e. 1100–750 közé keltezhető településnyomok mutatják, hogy a *Szigeten* fekvő központi település körül számos erődítetlen falu alakult ki.

A bronzkor e sűrűn lakott periódusát követően, a Kr.e. I. évezred első feléből mindössze egy települést ismerünk Gencsen az *Agyagbánya* területén. A régészeti ásatás során lakóháznymokat és hulladék-gödörket tártak fel. A településsel egyidejű a temető is, amelyet ugyancsak Gencsen, az *Akasztódomb* lelőhelyen tártak fel. A hamvasztásos sírokban talált fedeles urnák a trák lakosság jelenlétére utalnak. Kr. e. 350 körülről két települést azonosítottak terepbejárás során. Ekkortájt értek a kelták Közép-Európából a mi vidékeinkre. Az egyik település

Thermal springs) and another is in Ghenci (near the road to Sânmiclăuș locality). A silver coin from the 3rd century BC was found near the settlement.

The territory of Căuaș commune during the Roman Age was a meeting area of different material cultures. It is very likely that in this area met the Sarmatian and the German cultures, on a cultural

*Căuaș-Sighetiu – vedere aeriană
Légifotó Érkávás-Sziget lelőhelyről
Aerial view of the Căuaș-Sighetiu site*

databile în această perioadă. Între localitățile Carei, Tiream și Ghenci, în zona unei movile de mari dimensiuni, numită *Holmul Mare*, au fost descoperite fragmente ceramice modelate la roată, un fragment dintr-un chiup cărămiziu, cu o bandă de trei linii în val. La est de Ghenci, spre Sânmiclăuș au fost identificate, pe o rază de cca. 1 km, mai multe puncte cu descoperiri din epoca romană, care probabil aparțineau aceleași așezări. La *Lutărie*, în urma lucrărilor de exploatare a lutului au fost scoase la iveală vestigii ce atestă o așezare cu mai multe faze cronologice. Fragmentele ceramice din pastă fină, cărămizie, printre care un fragment de strachină cu urme de vopsea roșie, cu motive șampilate, care imită *terra sigillata* sunt dovezile unor legături comerciale cu provincia Dacia. Locuitorii își continuă traiul până la sfârșitul secolului al IV-lea, perioadă în care se datează o strachină brună și un pieptene de os fragmentar cu mâner semicircular. Presupunem că zona de grinduri și terase joase din estul bazinului Ierului Superior a fost locuită intens în epoca romană. Astfel, în hotarul localității Căuaș, la *Dinyés Domb*, în stânga drumului dintre Căuaș și Hotoan, Petri Mór menționează fragmente ceramice din epoca romană și o verigă dintr-un lanț de aur. La Hotoan, la ieșirea din localitate spre Căuaș, în apropiere de fostele grajduri ale CAP, în punctul numit *Losonczi Tag* au fost descoperite fragmente ceramice modelate la roată, fine, cenușii, lustruite.

Pentru epoca migrațiilor cunoaștem mai puține vestigii. De-a lungul văii Ierului au pătruns probabil grupuri de avari. În intravilanul localității Ghenci a fost descoperit un mormânt avar, iar la Căuaș, au fost

Adyfalva határában, a *termálforrás* közelében van, míg a másik Gencs határában a Szentmiklósi út mellett. E település közelében egy ezüst pénzérmét is találtak a Kr.e. III. századból.

Érkávás község területén a római korban többféle anyagi műveltség keveredett. A szarmata és germán törzsek anyagi kultúrája találkozott az itt élő szabad dákok műveltségével. Adyfalván, a Kraszna egyik mellékfolyója partján a falutól mintegy 3 km-re dél-délkeleti irányban Érszentkirály felé terepbejárás alkalmával találtak finom anyagú, szürke, korongolt kerámiát, amely erre a korszakra jellemző. Nagykároly, Terem és Gencs között, egy *Nagyhalomnak* nevezett magaslaton korongolt kerámiatöredékeket és egy téglavörös, hármás hullámvonallal díszített táldarabot találtak. Gencstől keletre, Szentmiklós felé mintegy egy km sugarú körben több ponton találtak római kori leleteket, amelyek valószínűleg egy településről származnak. Egy másik, több kronológiai fázisban is létező településre az *Agyagbánya* területén a kitermelés során felszínre került leletek utalnak. Finom anyagú, téglavörös kerámiatöredékek – köztük egy piros festékkel díszített táldarab, *terra sigillata*-t idéző pecsételt díszítéssel – a római Dacia provinciával folytatott kereskedelem bizonyítékai. A telepet egészen a 4. század végéig lakták, ezt bizonyítja többek között egy barna, vastag falú tál és egy csontfésű, félköríves fogóval. Az Ér völgyének homokhátaí és teraszai valószínűleg a császárkorban is sűrűn lakottak voltak. Petri Mór Érkávás határában, a *Dinyés dombon*, az Érkávás és Érhatvan közötti út bal oldalán említ római kori kerámiát valamint egy arany láncszemet. Továbbá az Érhatvanból Érkávás felé vezető út mentén, a volt

background of the free Dacians. Dating to this period, grey, fine ceramic fragments made on the wheel were found in Ady Endre locality, on the bank of a side-creek of the Crasna River, cca. 3 km south-southeast of the village of Eriu-Sâncrai. In addition, ceramic fragments made with the wheel, a fragment of a large, brick-like colored jar with three waving lines belt were found between the localities of Carei, Tiream and Ghenci, in the area of a large mound, called *Holmul Mare* (the *Great Mound*). Several Roman Age finds were discovered east of Ghenci, towards Sânmiclăuș, on an area of 1 km in length. They probably belonged to the same settlement. At *Lutărie*, works of clay exploitation revealed finds which attest a settlement with several chronological stages. The brick-like colored ceramic fragments of fine paste stand as proof for trade connections with the Roman province Dacia, among them, there was a bowl fragment with traces of red paint and stamped motifs that imitated *terra sigillata*. Inhabitants remained here until the end of the 4th century, this period being represented by a brown bowl and a fragmented bone comb with semicircular handle. It can be assumed that the small hills and the low terraces on the eastern side of the Upper Ier Basin were intensely inhabited during the Roman Age. Thus, Petri Mór mentioned Roman Age ceramic fragments and a link of a golden chain found at *Căuaș– Dinyés Domb*, on the left side of the road between Căuaș and Hotoan. Fine grey-colored and polished ceramic fragments made with the wheel, were found in Hotoan, at the end of the village towards Căuaș, nearby the former stables of the agricultural-cooperative, at the point called *Losonczy Tag*.

Holmuri pe teritoriul comunei Căuaș
Halmok Kávás község területén
Mounds at the territory of Căuaș

descoperite la sfârșitul secolului al XIX-lea mai multe obiecte (catarama, limbă de curea ornamentată cu motive animaliere, piese de harnașament) care indică mormintele unei populații avară datând din secolele VIII–IX. La *Ghenci–Lutărie* au fost semnalate vestigii (ceramică, fier de plug, clopoțel) care pot fi datate în această perioadă și atestă o prezență avară târzie. În epoca târzie a migrațiilor, o așezare a fost atestată la *Rădulești–Grădina lui Țurcaș*, unde au fost descoperite fragmente ceramice modelate la roată, zgrunțuroase, databile în secolele IX–X. O așezare din secolele XI–XIII a fost atestată spre sud de drumul Carei–Căuaș, în direcția *Insulei*. Asemenea fragmente ceramice au fost descoperite și în zona fermei de oi din Ghenci.

DATE ISTORICE

Prima atestare documentară a *Căuașului* datează din anul 1215, din *Registrul de la Oradea*. Sunt consemnate în acest an două procese de judecată în care locuitorii al Căuașului (în document menționat în forma *Cayhas, Kahas, Rahas*), sunt acuzați de furt. Învinuții au fost trimiși la judecata divină, care se manifesta prin prezența sau absența urmelor de arsură de pe mâinile celor siliți să poarte fierul înroșit în foc. După o absență de mai bine de 150 de ani, satul re apare în sursele documentare, de această dată ca obiect al donației regale pentru Nicolae, fiul lui Gheorghe din Căuaș (Kávási). Începând cu acest moment, satul ca un întreg și mai târziu părți ale acestuia apar mereu în documente ca proprietate a

TSz istállók közelében a *Losonczi tagban* korongolt, finom anyagú, szürke, fényezett kerámiatöredékeket találtak.

A népvándorlás korból kevés lelet ismert. Az avar törzsek valószínűleg az Ér völgyébe is behatoltak. Gencsen a 19. század végén találtak egy avar sírt, valamint Érkáváson további avarokhoz köthető, 8–9. századi sírokat találtak, amelyekből több lelet is előkerült: övcsatok, állatmotívumokkal díszített csatnyelv és kantárdíszek. Gencsen az *Agyagbányában* is találtak hasonló leleteket (kerámia, ekevas, csengettyű) a késő avarkorból. A késő népvándorlás korból Răduleștien a *Țurcaș kertben* egy települést azonosítottak. Itt 9–10. századi korongolt, érdes kerámiát találtak. A Nagykároly–Érkávás úttól délre, a *Sziget* irányában egy 11–13. századi települést azonosítottak. Hasonló kerámiatöredéket találtak a gencsi juhfarm körzetében is.

TÖRTÉNELMI ADATOK

Érkávás első írásos említése 1215-ből származik. A Várad Regesztrumban ekkor két perről tesznek említést, melyekben Érkávás (a forrásban *Cayhas, Kahas, Rahas*) lakosait lopással vádolták. A vádlottakat istenítéletnek vetették alá, azaz tüzesvas próbának, amely során a vádlott bűnösségét vagy ártatlanságát az izzó vas hordozása után megjelenő égési sebek vagy azok hiánya bizonyította. A falu 150 évvel később tűnik fel ismét az írott forrásokban, ezúttal Kávási György fia Miklós kapja meg királyi adományként. Ettől kezdve a falu egészen, később

There are less vestiges dating from the age of migrations. Avar groups have arrived along the Ier Valley. Inside Ghenci locality, an Avar grave was found, in addition to several objects (buckles, belt tongue decorated with animal motifs, harness pieces), discovered at Căuaș, at the end of the 19th century. These finds indicate the graves of an Avar population dating from the 8th and 9th centuries. At *Ghenci-Lutărie* several finds (ceramics, coultter, and bell) were discovered which can be dated in this period, showing a late presence of the Avars. There is a settlement attested in *Rădulești-Grădina lui Țurcaș*, from the age of migrations, where rough ceramic fragments made with the wheel could be dated in the 9th and 10th centuries. A settlement dated to the 11th and 13th century was attested at the south of the road Carei-Căuaș, in the direction of the *Sighetiu* site. Such ceramic fragments were also found in the area of the sheep farm in Ghenci.

HISTORICAL DATA

Căuaș locality was first mentioned in written sources in 1215, in the Register of Oradea. Two trials were recorded that year in which inhabitants of Căuaș (the document mentioned *Cayhas, Kahas, Rahas*) were accused of theft. The accused were sent to keep the hot iron, for Divine Judgment. The village was absent for more than 150 years in documents, but it reappears under the form of royal donation for Nicolas, the son of George of Căuaș (*Kávási*). The village was mentioned in the sources as property of

Localitățile comunei Căuaș pe harta primei ridicări militare Kávás község települései az első katonai felmérésen
The settlements of Căuaș on the map of the first military survey

acestei familii. Averea familiei s-a redus însă de-a lungul timpului. Încă din secolul al XV-lea, alături de aceștia sunt menționați și alți nobili proprietari ai Căuașului, dintre care cei mai importanți sunt familia Szántai-Becski. Inițial, aceștia profită oarecum de o situație financiară mai slabă a nobililor Kávási, care dau în zălog o parte a satului în anul 1466. Probabil pentru că posesorii inițiali nu reușesc să-și răscumpere zălogul, familia Szántai-Becski ajunge proprietară stabilă a unei părți din sat, întregită ulterior de moșiile obținute prin cumpărare. După secolul al XVI-lea însă, nobilii Szántai-Becski nu mai apar printre posesorii Căuașului. În 1543, familia Károlyi este și ea menționată printre proprietarii de sesii iobăgești din Căuaș, însă modul în care aceasta a ajuns să dețină moșie în sat rămâne deocamdată necunoscut. În 1588, posesia familiei Károlyi la Căuaș este întărită și de principele Transilvaniei, Sigismund Báthori. În evul mediu, Căuașul nu era un sat foarte bogat. Acest lucru reiese din impozitul plătit cămării regale în anul 1475, care însuma 5 florini și 1 denar, în timp ce, de la Mecențiu, cămara încasa în același an o sumă triplă.

La sfârșitul secolului al XVII-lea, mai multe atacuri și expediții de jaf pustiesc satul. Cea mai marcantă este una dintre invaziile tătarilor, desfășurată înainte de 1682. În timpul atacului, unul dintre membrii familiei Kávási, numit Iov, este capturat de atacatori și jupuit de viu în fața bisericii reformate. Locuitorii care scapă cu viață părăsesc satul, care devine pustiu până la începutul secolului al XVIII-lea. Dintr-o statistică realizată în anul 1720 reiese că în acea perioadă în sat trăiau un nobil, 20 de iobagi, șapte jeleri și opt

részben ennek a családnak birtoka. A Kávási család vagyona az idők során azért megcsappant. Mellettük már a 15. században említenek más nemes családokat is birtokosként Érkáváson, a legjelentősebb közülük a Szántai-Becski család. Ők a Kávási család megrendült anyagi helyzetéből húztak hasznot. 1466-ban a Kávásiak kénytelenek voltak birtokuk egy részét elzálogosítani és, mivel nem sikerült a zalogot visszavásárolni, a Szántai-Becski család a falu egy részének tulajdonosa maradt. Tulajdonrészüket később vásárlásokkal növelték. A 16. századot követően viszont a Szántai-Becski család már nem szerepel Érkávás birtokosai között. 1543-ban a Károlyi családot is említik az érkávási jobbágytelkek birtokosai között, birtoklásuk forrása ismeretlen. 1588-ban Erdély fejedelme, Báthori Zsigmond is megerősítette a Károlyi család tulajdonjogát. A középkorban Érkávás nem tartozott a gazdag falvak sorába. Ez a tény a királyi kamarának 1475-ben fizetett adóból derült ki, az összeg 5 forint és 1 dénár volt, miközben az Érmindszentiek ugyanabban az évben ennek az összegnek a háromszorosát fizették.

A 17. század végén több támadás és rabló hadjárat pusztította a falut. A legnagyobb kárt az 1682-es tatár betörés okozta. A támadás során a tatárok fogságába esett a Kávási család egy tagja is, Jób, akit a református templom előtt elevenen megnyúztak. Az életben maradt lakosság elhagyta a falut és az egészen a 18. század elejéig pusztá maradt. Egy 1720-as összeírás szerint a településen 1 nemesember, 20 jobbágy, 7 zsellér és 8 armalista élt. A falu 36 családjából 27 volt magyar és 9 román. A lakosságszám elég magas, 324 fő volt. A újkorban a Vay család vált a falu egyik fontos

this family as a whole or in parts, during the Middle Ages. The fortune of the Kávási family decreased in time. Since the 15th century, other noble owners of Căuș were mentioned besides them, among who the most important were the Szántai-Becski family. At first, they took advantage of the precarious financial situation of the Kávási nobles, who pledged a part of the village in 1466. Probably because the original owners failed to redeem their pledge, Szántai-Becski

Cripta familiei Kávássy
A Kávássy család sírhelye
The crypt of the Kávássy family

armaliști. Din cele 36 de familii din sat, 27 erau de etnie maghiară, iar nouă de etnie română. Numărul total al locuitorilor era destul de mare, ridicându-se la 324 de persoane. În perioada premodernă, cel mai important proprietar al satului era familia Vay. Aceasta dispunea inițial de o mică moșie în zonă, însă în anul 1779 obține prin arendă și partea Căușului inclusă anterior în domeniul Tășnad. Alături de nobilii Vay, între proprietarii satului Căuș se numără, la sfârșitul secolului al XVIII-lea, o mulțime de alți moșieri cu posesiuni mai reduse. Până în perioada contemporană, pe tot parcursul istoriei sale, Căușul a făcut parte din comitatul Solnocu de Mijloc, respectiv județul Sălaj în perioada interbelică. După reforma administrativă din anul 1968, satul a fost inclus în județul Satu Mare, ca centru al comunei cu același nume. Despre existența școlii primele date documentare le avem din secolul al XIX-lea. În acea perioadă existau la Căuș două instituții de învățământ, una confesională greco-catolică și una de stat, fondată în 1896. Ambele dispuneau de câte o clădire pentru desfășurarea activității.

Populația românească din Căuș îmbrățișează relativ târziu Unirea cu Biserica Romei. Conform unei însemnări de pe o veche carte de cult, în anul 1768 biserica era încă ortodoxă. În acea perioadă, comunitatea utiliza un edificiu de cult din lemn. *Biserica ortodoxă* actuală, dedicată *Nașterii Sf. Fecioare* a fost construită între anii 1878–1882. Lucrări de reparație și renovare s-au desfășurat în mai multe rânduri, cele mai semnificative având loc între 1966–1969. În acea perioadă s-a schimbat acoperișul bisericii, s-a introdus curentul electric, s-a refăcut în

birtokosává. Eredetileg csak kisebb birtoka volt a környéken, de 1779-ben kibérelte Érkávásnak azt a részét, amely a tasnádi uradalomhoz tartozott. A Vay család mellett a 18. század végén egy sor kisebb tulajdonnal rendelkező birtokos is volt. Egészen a 20. századig Érkávás Közép-Szolnok, majd Szilágy vármegyéhez tartozott, a két világháború között is Szilágy megye része volt. Az 1968-as közigazgatási reformot követően került át Szatmár megyéhez, mint Kávás község székhelye. Az érkávási elemi oktatásról a 19. századtól vannak adataink. Ekkor két iskola is működött itt, az egyik a görög katolikus felekezete volt, a másik az 1896-ban alapított állami iskola. Mindkettőnek külön épülete volt.

Az érkávási román lakosság viszonylag későn karolta fel az egyházi uniót Rómával. Egy egyházi feljegyzés szerint a templom még 1768-ban is ortodox volt. Akkoriban még fatemplom áll itt. A jelenlegi *ortodox templomot az Istenszülő születésének* szentelték és 1878–1882 között épült. Az épületen többször végeztek javítást és felújítást, a legjelentősebbre 1966–1969-ben került sor. Ekkor kicserélték a tetőzetet, bevezették az áramot, kívül-belül újra festették az épületet és kicserélték az ikonosztázt. Hajóját vakolatból mintázott növény és geometrikus motívumok díszítik, valamint a teljes hosszúságban kiálló párkányzat. Hagymakupolás tornya a hajó része. A bejárat két oldalán fülkét alakítottak ki, az egyikben *Szűz Mária a gyermek Jézussal*, a másikban *Jézus Krisztus* látható. A belső festése márványutánzat, közbeékelte virágmotívumokkal. Az ikonosztáz fából faragott és arannyal festett. A nemrég épült *görög katolikus templomot*

family becomes the full owner of a part of the village which they completed later as they purchased estates. Szántai-Becski nobles were not mentioned anymore among the owners of Căuaș village. In 1543, Károlyi family was also mentioned among the owners of the serfs in Căuaș, their property was confirmed by Sigismund Báthori, the prince of Transylvania, in 1588. The village was not remarkably rich in the Middle Ages. This is demonstrated by the fact that the royal tax in 1475 was 5 florins and 1 denarius, while Meceniū village paid the same year thrice this amount of money.

The village remained deserted at the end of the 17th century after several attacks. The most important was one of the Ottoman attacks carried out before 1682. During the attack, one of the members of the Kávási family, Iob, was caught and skinned alive in front of the Calvinist church. The inhabitants who had managed to stay alive left the village that was deserted until the beginning of the 18th century. A statistic made in 1720 showed that during that period, the village was inhabited by a noble, 20 serfs, seven day-laborers and eight privileged persons. Out of a total of 36 families of the village, 27 were Hungarian, and nine were Romanian. The overall number of inhabitants was quite high, amounting 324 persons. The most important owner of the village was the Vay family. They had a small estate in the area, but in 1779 they obtained by lease parts of Căuaș locality which was previously included in the domain of Tășnad. Besides the Vay nobles, there were many other landlords with fewer possessions at the end of the 18th century. Throughout its history, until the contemporary

*Biserica ortodoxă din Căuaș
Az érkávási ortodox templom
The Orthodox church of Căuaș*

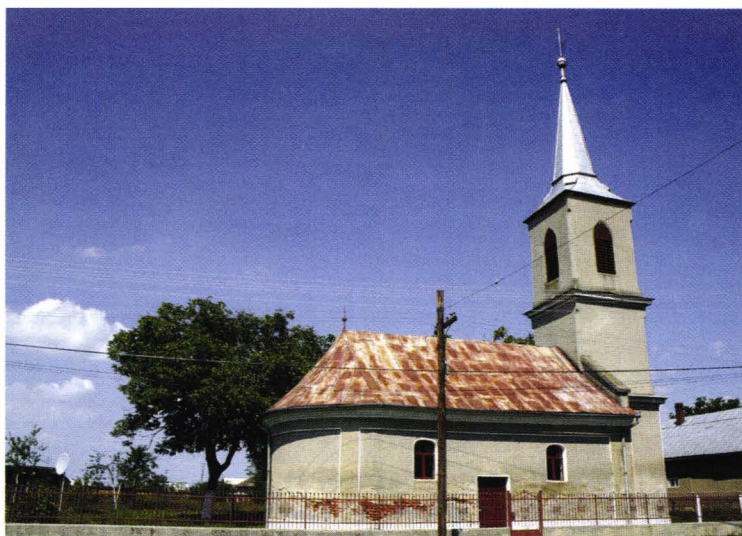
*Interiorul bisericii greco-catolice din Căuaș
Az érkávási görög katolikus templom belseje
The interior of the Greek-Catholic church of Căuaș*

totalitate pictura interioară, exterioară și s-a schimbat iconostasul. Turnul este inclus în navă, prevăzut cu ceas și un acoperiș în formă de bulb de ceapă. De o parte și de alta a intrării principale au fost realizate două nișe, conținând reprezentări picturale ale

2000-ben fejezték be. Bejárata egy kisméretű oszlopcsarnokon át vezet, tornyát a hajóhoz építették, szentélye félköríves. A templom belseje egyszerű, festmények nélküli. A református templomot 1824-ben építették egy fatemplom helyén. A kisméretű

period, Căuaș was part of the county of *Solnocu de Mijloc*, and later, in the interwar period, Sălaj county. The settlement was included in the county of Satu Mare only after the administrative reform of 1968, as center of the commune with the same name. The first data attesting the existence of the school date from the 19th century. There were two schools in Căuaș at that time: a Greek Catholic confessional school, and a state school founded in 1896. They carried out their activities in separate buildings.

Romanians of Căuaș embraced rather late the union with the Church of Rome. A note on an old liturgical book attests that the church was still Orthodox, in 1768. At that time, the community used a wooden edifice. The present church is dedicated to *The Birth of the Holy Virgin* and was built between 1878 and 1882. It was restored several times, the most significant works of renovation being carried out between 1966 and 1969. The roof was changed, electricity was introduced, the interior and exterior painting was fully restored, and the iconostasis was replaced. The tower is included in the nave, and is fit with a clock and an onion-bulb-shaped roof. Two niches were made on both sides of the main entrance, containing painted representations of the *Holy Virgin with the child*, and of *Jesus Christ*. The interior painting is an imitation of marble, interposed with floral decorations. The frame of the iconostasis is sculpted in wood and painted in gold. *The Greek-Catholic church of Căuaș* has been recently built, being finished after the year 2000. The entry is made through a small porch. The tower is added to the nave, and the altar has the shape of a semicircular apse. The

Biserica reformată din Căuaș
Az érkávási református templom
The Calvinist church of Căuaș

Casa natală a pictorului Aurel Popp
Aurel Popp szülőháza
The birth-place of the artist Aurel Popp

Fecioarei cu Pruncul și ale lui *Iisus Hristos*. Pictura murală interioară este o imitație de marmură, intercalată de decorații florale. Cadrul iconostasului este sculptat în lemn și vopsit în auriu. *Biserica greco-catolică din Căuaș* este recentă, construcția sa fiind încheiată după anul 2000. Intrarea se realizează printr-un portic de mici dimensiuni. Turnul este atașat navei, iar altarul are forma unei abside semicirculare. Interiorul bisericii este simplu, fără picturi. *Biserica reformată din Căuaș* a fost construită în anul 1824, pe locul unei biserici de lemn. Clădirea este de dimensiuni reduse, remarcabilă prin simplitate. După tradiție, cărămizile folosite proveneau din biserica reformată din Hotoan. În cimitirul satului se păstrează cavoul familiei moșiere Kávási (sau Kávássy).

La Căuaș s-a născut în anul 1879 marele pictor Aurel Popp. Personalitate marcantă a culturii sătmărene, artistul și-a desăvârșit formația profesională la Budapesta, apoi în Italia și Franța. Lucrările sale, îndeosebi picturile, sunt cunoscute astăzi pe plan național și internațional. La Satu Mare se păstrează și poate fi vizitat Atelierul Memorial „Aurel Popp”. Tot Căuașul este locul natal al avocatului George Filep, cel care și-a donat averea pentru ridicarea națiunii române. În centrul localității se află monumentul ridicat în cinstea ostașilor căzuți pe front în timpul celui de al doilea război mondial.

Ghenciul, cel mai mare sat al comunei ca număr de locuitori, a fost atestat în scris pentru prima dată în anul 1332. În acea perioadă cei mai semnificativi proprietari erau familia Gencsi, nobili mijlocii care se

épület egyszerűségével tűnik ki. A hagyomány szerint tégláit az érhatvani református templomból hozták. A falu temetőjében található a Kávási (vagy Kávássy) család kriptája.

1879-ben Érkáváson született Szatmár megye nagy festőművésze, Popp Aurel. Tanulmányait Budapesten kezdte, majd Olaszországban és Franciaországban folytatta. Művei, főleg festményei hazai és nemzetközi viszonylatban is ismertek. Hajdani műterme Szatmárnémetiben látogatható. Szintén Érkávás szülötte George Filep ügyvéd, aki vagyonát a román nemzet felemelkedésére hagyományozta. A faluközpontban áll a II. világháborúban elesett hősök emlékműve.

Gencs, a község legnépesebb falva. Először 1332-ben jelenik meg írott forrásokban. Abban az időben legjelentősebb birtokosa a Gencsi család volt. A család a középnemességhez tartozott és, bár befolyásuk egyre csökkent az idők folyamán, egészen a 18. századig megőrizték jelentősebb birtokaikat. A 15. század elején a falu nagy részét a Báthoriak szereztek meg, részbirtokukat az ecsedi uradalomhoz csatolták. Egy évszázaddal később, a 16. század közepén, a falun már több tulajdonos osztozott. Ez a folyamat a következő évszázadokban teljesedett ki, a 18. század közepére Gencs kizárólag kisenemesek lakta faluvá vált: 1747-ben egyetlen jobbágy sem él a faluban, a falu teljes lakossága nemesi jogállású volt. Ebből adódott, hogy legtöbbjük helyzete nem különbözött a jobbágyokétól és ők végezték a rendszerint alacsonyabb társadalmi osztályok által végzett munkákat is. A gencsi kisenemesek előnyöket is élveztek a vármegyén belül,

interior of the church is simple, without paintings. *The Calvinist church of Căuș* was built in 1824 on the place of a wooden church. The building is small, remarkable by its simplicity. According to the tradition, the bricks used at its construction belonged to the Calvinist church of Hotoan. The village cemetery preserves the crypt of the Kávási (Kávássy) family.

Ghenți – vedere aeriană
Légifelvétel Gencsről
Aerial view of Gencs

Biserica reformată din Ghenci
A gencsi református templom
The Calvinist church of Ghenci

mențin ca moșieri în Ghenci până în secolul al XVIII-lea, deși importanța lor în zonă scade treptat. La începutul secolului al XV-lea Bathoreștii ajung să dețină o mare parte a satului, inclusiv ulterior în domeniul acestora cu centrul la Ecsed. Un veac mai

mivel a 19. századig csak a nemesség rendelkezett szavazati joggal. A vármegyei választások idején a gencsiek nagy létszámuk miatt jelentős súlyt képviseltek, így nem egyszer egy vármegyei funkció elnyeréséért a jelöltek Gencsen tartották kampányuk

The great painter, Aurel Popp, was born in Căuaș, in 1879. He accomplished his studies in Budapest, then in Italy and France. His works, especially paintings, are famous today in and outside the country. The “Aurel Popp” Memorial Workshop at Satu Mare is open to visitors. Căuaș is also the birthplace of the lawyer George Filep, who donated his fortune for the benefit of the Romanian nation. In the center of the town is the monument erected to honor the soldiers who sacrificed their lives during World War II.

Ghenci, the largest village of the commune in number of inhabitants was first attested in 1332. The most important landowners of that time were the Ghenci family, who maintained their status of landlords in Ghenci until the 18th century, although their importance in the area decreased gradually. At the beginning of the 15th century, the Báthori family came to own a large part of the village, later included in their domain with the center at Ecedea. The village was divided between several owners a century later, at the middle of the 16th century. This tendency accentuated later, and Ghenci became exclusively a village of noble families holding small possessions, at the half of the 18th century. In 1747, there was no any serf at Ghenci, all the inhabitants being nobles, but their life-style was close to lower social strata. The gentry of Ghenci had certain advantages in the county, because the status of nobility conferred the right to vote to them in the 19th century. Therefore, the inhabitants of Ghenci represented an important amount of voters at the elections within the county. In

Interiorul bisericii reformate din Ghenci
A ghenci református templom belseje
The interior of the Calvinist church of Ghenci

târziu, la jumătatea secolului al XVI-lea, satul este deja împărțit între mai mulți proprietari. Evoluția în această direcție este mult mai vizibilă în secolele următoare, Ghenciul devenind treptat un sat de nobili mici, locuit, la jumătatea secolului al XVIII-lea, exclusiv de aceștia. În 1747, nu exista în Ghenci nici măcar un singur iobag, locuitorii satului fiind nobili cu toții. Astfel, cei mai puțini înstăriți desfășurau munca prestată de obicei de straturile sociale inferioare. Nobilii mici aveau și anumite avantaje în cadrul comitatului, fiindcă până în secolul al XIX-lea, statutul de nobil conferea și dreptul de vot. Din acest motiv, alegerile comitatense suscitau un interes aparte al candidaților pentru opțiunea alegătorilor din Ghenci, a căror proporție printre votanți era una semnificativă. Nu de puține ori, în speranța obținerii unei funcții în comitat, nobilii mari își desfășurau o bună parte a „campaniei electorale” în sat, sprijinul locuitorilor din Ghenci dovedindu-se a fi unul decisiv. Structura proprietăților din Ghenci era la rândul ei determinată de configurația socială. Pământul satului era extrem de divizat, moșiile aveau dimensiuni reduse, valoarea acestora fiind destul de mică. În cea de a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Irén Uray, deținătoarea uneia dintre cele mai mari posesiuni la Ghenci, și-a vândut întregul pământ, contravaloarea acestuia fiind suficientă doar pentru achiziționarea unei case la Budapesta. Datorită posesiunilor relativ mici, locuitorii Ghenciului au ajuns să desfășoare activități comerciale, începând să fie cunoscuți curând pentru caracterul lor întreprinzător, asociat cu o doză mare de spirit al afacerilor. Relevantă este o zicală care circula în zonă la sfârșitul secolului al XIX-lea –

jelentős részét, mivel az itt lakók támogatása eldönthette a választást. A társadalmi összetétel határozta meg Gencs birtokszerkezetét. A falu határa igen megosztott volt, az egyes birtoktestek kisméretűek voltak, így értékük is igen csekély. Gencs lakossága éppen e miatt kezdett el kereskedelemmel foglalkozni, és lassan úgy ismerték őket, mint vállalkozó szellemű jó szimatú befektetőket. Magáért beszél a 19. és 20. század fordulóján közszájon forgó csúfolóvers: *Bere, Gebe, Gencs – Isten tőle ments!* Gazdasági szempontból a falu főleg az újkorban fejlődött sokat. A 19. században egy hitelszövetkezet és két gőzmalom működött a faluban. Gencs története folyamán a legnagyobb kárt az 1888-as árvíz okozta, amikor az Ér teljesen elárasztotta, a másik nagy katasztrófa, amely a falu szinte minden gazdaságát érintette az, 1904-es tűzvész volt.

A síkságon fekvő Gencs *református templomának* tornya messziről látható. A közösség hamar a reformáció pártjára állt, a falu papja már az 1545-ös erdődi zsinaton is küldötként szerepelt. Az első templom építési éve ismeretlen, 1869-ben bontották le, amikor az új templom alapkövét is elhelyezték. Leginkább anyagi okokból, de a debreceni Gaál József építész halála miatt is, az építkezést csak 1885-ben fejezték be. A bútorzatot és orgonát is ugyanabban az évben készítették. Tornyát ifj. Tóth Mihály nagykarolyi építész tervezte 1899-ben, toronyóráját Müller Mihály készítette 1910-ben Budapesten. A hosszan elnyúló építkezés ellenére a neoromán stílusú templom megőrizte egységes szerkezetét. Főhomlokzatát a nyolcszögű torony uralja, melynek felső szintjén négy ikerablak, valamint négy vak-ikerablak van, az

general, many nobles carried out their “campaign” in Ghenci, because their votes were decisive. The structure of the properties in Ghenci was influenced by the social configuration. The land in the village was divided in small plots of land. In the second half of the 19th century, Irén Uray held the most land in Ghenci which was valued as much as a house in Budapest. As a consequence, the inhabitants of Ghenci had come to engage themselves in trade activities. Soon, the gentry of Ghenci became known for their success in business

Biserica greco-catolică din Ghenci
A gencsi görög katolikus templom
The Greek–Catholic church of Ghenci

începutul secolului XX: *Berea, Gebe, Ghenci – Să te păzească Dumnezeu de ei!* Din punct de vedere economic, astfel, satul a progresat cel mai rapid în epoca modernă. Aici funcționau, în secolul al XIX-lea, o cooperativă de credit și două mori cu aburi. Cele mai substanțiale pierderi s-au înregistrat la Ghenci în anul 1888, odată cu inundațiile catastrofale produse de râul Ier, și în 1904, când un incendiu devastator a afectat majoritatea gospodăriilor din sat.

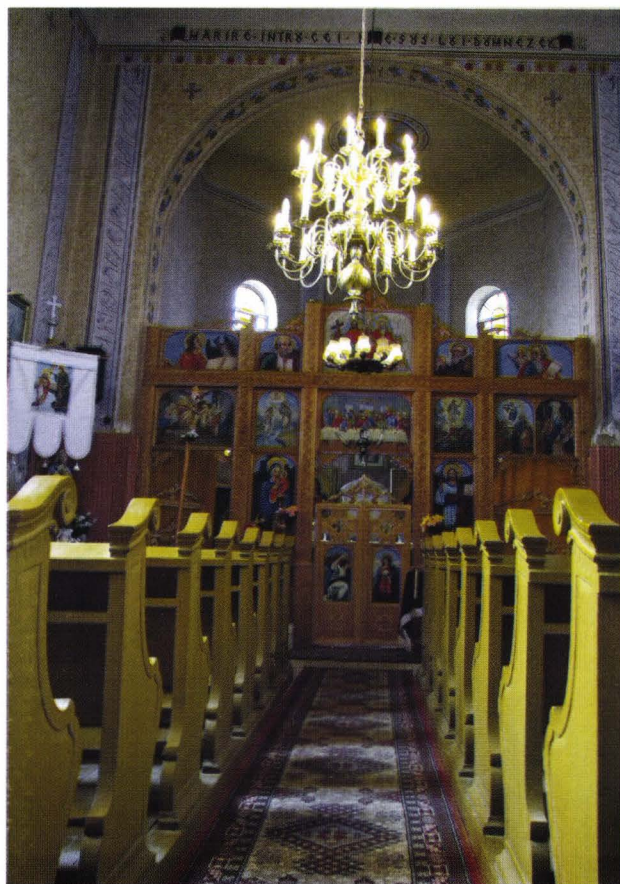
Satul fiind așezat în câmpie, turnul *bisericii reformate* este vizibil de la mare distanță. Comunitatea a acceptat destul de timpuriu religia protestantă, preotul satului figurând ca participant la sinodul din Arduș (1545). Anul construirii primei biserici este necunoscut. Vechiul edificiu a fost demolat în 1869, când, în data de 15 octombrie, s-a pus piatra de fundație a noii biserici. Din diverse motive (financiare, moartea arhitectului din Debrecen, Gaál József) construcția a fost terminată abia în anul 1885. Mobilierul și orga au fost realizate în același an. Turnul bisericii a fost conceput de arhitectul careian Tóth Mihály jr., în anul 1899, iar ceasul turnului de către Müller János, la Budapesta, în anul 1910. În pofida perioadei prelungite de construcție, biserica realizată în stil romantic reușește să-și păstreze compoziția unitară. Fațada principală este dominată de turnul octogonal, care în partea superioară are patru ferestre și patru firide duble, precum și un ceas, situat deasupra ferestrelor. Turnul este decorat cu cornișe de jur împrejur, iar coroana este acoperită cu tablă. Aspectul navei este diversificat prin doi rezalți laterali, decorați cu timpane și geamuri circulare, care lasă impresia unei nave secundare. În exterior, pereții

ablakok fölött órával. A tornyot párkányzat övezi, koronáját lemezzel fedték. A hajó egyhangúságát két timpanonos és körablakos oldal-rizalit töri meg, melyek kereszthajó benyomását keltik. A templom külső falfelületét pilaszterek és ívsoros párkányzatok teszik változatosabbá, a hajót a körablakokon kívül négy nagyméretű hármas ablak világítja meg. A templom három bejárata előtt oszlopcsarnokot emeltek. A hajó síkmennyezetes, mindkét végében vasoszlopokon álló karzattal, a keleti karzaton állították fel az orgonát. Bútorzata igazodik a templom stílusához. Három harangjából egyiket 1926-ban, egy másikat 1958-ban öntötték. A *görög katolikus templom* tornyának tetején látható évszám szerint 1869-ben épült. A hajóba illesztett torony egy szinttel emelkedik az épület tömbje fölé. A három boltíves nyílással ellátott karzatot téglából építették. Ikonosztáza és falfestményei nemrég készültek. A *római katolikus kápolna* a nagykarolyi római katolikus plébánia anyagi támogatásával épült, ennek fiiliájaként működik. 2002-ben, Szent László tiszteletére szentelték. Gencsen a II. világháborúban elesett katonák tiszteletére két emlékművet emeltek.

A középkori oklevelek két *Hatvan* nevű települést említene: Kis-hatvan és Nagy-hatvan. A legkorábbi említés a Váradi Regesztrumban található, a 13. század elejéről. Ekkor két érhatvani (Houton) lakos között egy perre került sor egy lólopás ügyében. A tüzesvas próba nyomán megállapítást nyert a vádlott bűnössége, aki elnyerte büntetését. Mindkét település legfontosabb birtokosa a 15. századig a Hatvani család volt. A család szétágazásával a leszármazottak között

activities. A saying from the turn of the 19th century said: *Bere, Gebe, Ghenci – May God keep you away from them!* Economically speaking, the village registered much progress especially during the modern period. A credit cooperative and two steam mills used to operate here in the 19th century. The most substantial loss recorded in Ghenci, was caused by the floods of the Ier river in 1888, and by a fire in 1904, which reached the majority of households in the village.

The tower of the *Calvinist church* is visible from a great distance as the village is situated in a plain area. The community has accepted rather early the Calvinism, the priest was listed as participant at the synod of Ardu (1545). The year when the first church was built is unknown. The old edifice was demolished in 1869, when the foundation of the new church was laid on the 15th of October the same year. For various reasons (financial, the death of the architect from Debrecen, Gaál József), the building was finished only in 1885. The furniture and the organ were made in the same year. The church tower was designed by Mihály Tóth jr., an architect from Carei, in 1899. A clock was put in the tower by Müller János, from Budapest, in 1910. Despite the fact that the building of the church was carried out over a long period, it preserved the romantic style in a unitary composition. The main façade is dominated by the octagonal tower, which has three windows and three double niches at the upper part, as well as a watch above the windows. The tower is decorated with cornices all around and the crown is covered with plate. The nave is fit with two side juts decorated with tympanum and circular windows that

Interiorul bisericii greco-catolice din Ghenci
A gencsi görög katolikus templom belseje
The interior of the Greek-Catholic church of Ghenci

sunt decorați cu pilaștrii și arcade, iar nava este luminată, în afara geamurilor rotunde, și cu ajutorul celor patru geamuri triple. În fața celor trei uși s-a construit câte un portic. Tavanul navei este plat, cele două coruri sunt susținute de piloni din fier, în cel din est se află orga. Mobilierul se încadrează în stilul general al bisericii. Dintre cele trei clopote, unul a fost realizat în 1926, iar celelalte două în 1958. *Biserica greco-catolică* din sat datează, conform inscripției de pe acoperișul turnului, din anul 1869. Turnul inclus în navă se ridică cu un nivel deasupra acesteia. În interior, corul este zidit din cărămidă, fiind prevăzut cu trei deschideri sub forma unor arcade. Iconostasul și pictura murală au fost realizate recent. *Capela romano-catolică* a fost ridicată cu ajutorul financiar al parohiei romano-catolice din Carei, de care aparține ca filie. Capela a fost sfințită în anul 2002, cu hramul *Sf. Ladislau*. La Ghenci există două monumente ridicate în cinstea soldaților căzuți pe front în timpul celui de-al doilea război mondial.

În evul mediu sunt atestate documentar două localități cu numele de *Hotoan*: Hotoanu Mic și Hotoanu Mare. Prima mențiune datează de la începutul secolului al XIII-lea, când, în *Registrul de la Oradea*, este relatat conflictul dintre doi locuitori ai satului *Hotuon* privind furtul unui cal. În urma probei fierului înroșit în foc, s-a stabilit vinovăția acuzatului, care a fost pedepsit în consecință. Până în secolul al XV-lea, cei mai importanți proprietari erau, în ambele sate, familia Hatvani. Odată cu divizarea acestora în mai multe ramuri, au izbucnit numeroase conflicte între rude privind proprietatea asupra diverselor părți

Ghenci – Monumentul Eroilor

Genci – Hősök emlékműve

Ghenci – the Monument of the Heroes

viszályok kezdődtek a birtokok megosztásáért. Néhány ág teljesen elszegényedett a birtok sorozatos felosztása nyomán, és más nemes családok is birtokot szereztek a két faluban. Ebben az időben a két falu

leave the impression of an additional nave. On the outside, the walls are decorated with pillars and arcades, the nave is lighted from the round windows and from the four three sections windows. There is a porch in front of each of the three doors. The ceiling of the nave is flat, the two choirs stand on iron pillars, while the eastern choir is fit with the organ. The furniture matches the general style of the church. One of the three bells was made in 1926 and the other two, in 1958. *The Greek Catholic Church* of the village dates from 1869, according to the inscription on the roof of the tower. The tower fits in the nave and it raises one level above it. On the inside, the choir is made of brick, and it is fit with three openings resembling arcades. The iconostasis and the mural painting were recently made. *The Roman Catholic chapel* was built with financial assistance of the Roman Catholic parish of Carei. The chapel was consecrated in 2002, and dedicated to Saint Ladislaus. There are two monuments in Ghenci dedicated to the soldiers who had sacrificed their lives during the World War II.

Regarding the origins of *Hotoan*, two localities are attested during the Middle Ages: Hotoanu Mic (Small) and Hotoanu Mare (Big). They are mentioned the earliest at the beginning of the 13th century, when the Register of Oradea reports a conflict between two inhabitants of Hotuon about stealing a horse. The test with the hot iron proved the accused guilty and therefore he was punished. The most important owners of the two villages until the 15th century was the Hatvani family. Once the family was divided in

Monument funerar din Ghenci
Síremlék Gencsen
Grave-stone at Ghenci

din pământul localităților. Divizările repetate ale posesiunilor familiei au dus la sărăcirea ramurilor acesteia, și la infiltrarea altor nobili moșieri în cele două sate. Astfel, după secolul al XV-lea se formează configurația caracteristică localităților în perioada următoare, aceea de sate de nobili mici. În această perioadă unul dintre cele două sate cu nume identic dispare, iar celălalt va fi menționat în documente sub denumirea simplă de Hotoan. Spre deosebire de Ghenci, unde moșiile sunt de dimensiuni relativ identice, la Hotoan a existat mereu o proprietate dominantă prin mărime. În secolul al XVI-lea, posesorii celei mai proeminente moșii din Hotoan, cu statutul de proprietar confirmat de Sigismund Báthori în anul 1588, sunt familia Károlyi. Aceștia își păstrează rangul de moșieri principali până în secolul al XVIII-lea, când sunt menționați ca atare în conscripția nobililor din anul 1797.

Asemenea altor sate din zonă, cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea a însemnat o perioadă de neliniște în istoria Hotoanului, atacat și jefuit în mai multe rânduri de turci, curuți, sau cete de tâlhari care profitau de instabilitatea politico-militară. În urma unui astfel de atac, Hotoanul dispare total în jurul anului 1680, fiind repopulat, în principal, cu iobagi refugiați din satele vecine sau soldați dezertori, abia la începutul veacului următor. Probabil de evenimentul care a pustiit satul se leagă îngroparea a mai multor tezaure monetare, a căror datare corespunde cronologic cu cea de a doua jumătate a secolului al XVII-lea. În anul 1715, de când datează prima statistică detaliată a numărului de locuitori ai satului, în Hotoan trăiau 126 de persoane, dintre care

közül az egyik teljesen eltűnt, a másik a későbbiekben Érhatvanként jelent meg a forrásokban. A gencsi egyenletes birtokmegosztással ellentétben, Hatvanban mindig volt egy nagyobb, domináló birtoktest a falu határában. A 16. században a legnagyobb érhatvani birtok tulajdonosa a Károlyi család volt. 1588-ban Báthori Zsigmond megerősítette itt bírt javaikban és ezeket meg is őrizték. 1797-ben mint a legnagyobb birtokost említik a nemesi összeírásban.

A 17. század, a többi környékbeli falu életéhez hasonlóan, nyugtalan időszakot jelentett Érhatvan történetében is. Többször érte támadás a törökök, kurucok vagy rablócsapatok részéről, akik kihasználták a fegyveres konfliktusokat és az állami intézmények tehetetlenségét. Egy ilyen támadás következményeként 1680 táján Érhatvan teljesen elpusztult és csak a következő évszázad elején népesedett be újra meglehetősen vegyes összetételű lakossággal: szomszéd birtokokról szökött jobbágyokkal vagy dezertált katonákkal. Valószínű, hogy a 17. század második felében elásott pénzleletek is, a falu elnéptelenedését okozó viharos eseményekhez köthetők. 1715-ben, az első hivatalos statisztika évében, Érhatvannak 126 lakosa volt, ezek közül 99 magyar és 27 román nemzetiségű. Mindössze öt év alatt a lakosság száma megduplázódik és eléri a 252 főt (198 magyar és 54 román). Érhatvanban két iskola is működött a 19. században, a görög katolikus felekezeti iskolát 1894-ben építették, míg a másik iskolát korábban, 1821-ben. A 19. században a falu határában volt egy kút, amelyet a lakosok *Monostorkútnak* ismertek. Ez a hagyomány, valamint a régi temetőben talált téglaleletek utalhatnak egy hajdani

several branches, conflicts broke out between relatives on the ownership of various parts of the domains. The consequence of repeated divisions led to the impoverishment of some of the descendants and to the infiltration of other landowners in the two villages. Thus, with the 15th century the villages had the characteristic of the gentry settlements. During this period, one of the two villages with similar names vanished and the other one remained in documents

*Hotoan – vedere aeriană
Légifelvétel Érhatvanról
Hotoan – aerial view*

Piese din tezaurul medieval descoperit la Hotoan
Az érhatvani középkori kincslelet érméi
Coins of the medieval hoard discovered at Hotoan

99 maghiari și 27 români. În doar cinci ani, populația se dublează, ajungând să numere 252 de locuitori (198 maghiari, 54 români). Despre instituțiile de învățământ care funcționau la Hotoan primele date le avem din secolul al XIX-lea. Școala confesională

középkori monostor léte, de régészeti kutatások még nem támasztották alá ezt a feltételezést.

A Szent Mihály és Gábor arkangyaloknak szentelt ortodox templomot 1800-ban építették. Hajója kívül egyszerű, minden díszítés nélküli, a közelmúltban

under the name of Hotoan. In spite of Ghenci, where the properties were rather equal, at Hotoan were a dominant property against the smaller ones. The owner of the largest domain of Hotoan was the Károlyi family starting with the 15th century. Their properties were confirmed by Sigismund Báthori, the prince of Transylvania, in 1588. They maintained their status until the 18th century, when they were registered in the noble's conscription of 1797.

The second half of the 17th century was a troubled period in the history of Hotoan, which, among the neighboring villages, was attacked and robbed several times by the Ottomans, curucz's and groups of thieves who took advantage political-military instability. After one of these attacks, Hotoan locality disappeared around 1680, being repopulated mainly with refugee serfs from the neighboring villages and runaway soldiers. The coin-hoards buried in this period are linked to these events. The first detailed statistic of the number of inhabitants dates from the year 1715: there were 126 people in Hotoan, of which 99 were Hungarian, and 27 were Romanian. In just five years, the population doubled, reaching 252 people (198 Hungarians, 54 Romanian). The first educational institutions that operated in Hotoan date from the 19th century. The Greek Catholic confessional school was built in 1894, and the one built earlier dates from 1821. There was a well in the village known as *Funtina la Monastire*. This and the bricks found in the old cemetery of the village in the same period point to the existence of a medieval monastery in the area. Archaeological research, however, have not confirmed this hypothesis so far.

*Mormântul preotului Vasile Pățașiu
Vasile Pățașiu lelkész síremléke
The grave-stone of the priest Vasile Pățașiu*

greco-catolică a fost construită în anul 1894, iar cealaltă, mai timpurie, datează din anul 1821. În secolul al XIX-lea, într-unul dintre hotarele satului exista o fântână cunoscută printre locuitori drept *Funtina la Monastire*. Această informație, asociată cu descoperirile de cărămidă din vechiul cimitir al satului, semnalate în aceeași perioadă, ar putea indica existența în zonă a unei mănăstiri medievale. Cercetările arheologice nu au confirmat până în acest moment această ipoteză.

Biserica ortodoxă cu hramul *Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil* a fost construită în 1800. Nava recent tencuită în exterior este simplă, lipsită de decoruri. Turnul prevăzut cu ceas se ridică cu un nivel deasupra navei. Altarul are forma unei abside semicirculare. În interior, se păstrează picturile vechiului iconostas, datând din secolul al XIX-lea, cadrul fiind însă schimbat. *Biserica reformată* a fost construită în perioada interbelică. Până la sfârșitul secolului al XX-lea numărul enoriașilor a scăzut însă, ajungând în zilele noastre la mai puțin de 10. Turnul rectangular atașat navei devine octogonal la nivelul superior și este decorat cu ajutorul micilor ferestre circulare și al cornișelor proeminente. În partea dreaptă a intrării, între navă și turn este adosat un turnuleț circular. Lucrările de renovare s-au desfășurat în 1998.

Localitatea Hotoan este satul natal al poetului și traducătorului Valentin Strava, cunoscut și datorită activității sale de redactor al revistelor *Dacia*, *Curentul Literar*, *Gazeta Literară*. Este cel mai cunoscut traducător al poemelor lui Ady în limba română. La Hotoan și-a desfășurat activitatea preotul Vasile Pățașiu, militant de frunte pentru drepturile

*Interiorul bisericii ortodoxe din Hotoan
Az érhatvani ortodox templom belseje
The interior of the Orthodox church of Hotoan*

vakolták. Szentélye félköríves, tornya egy szinttel emelkedik a hajó fölé és óra díszíti. Belsőjében megőrizték a régi 19. századi ikonosztáz festményeit. A keretet kicserélték, mivel méretei és formája nem

The Orthodox Church dedicated to the St. Archangels Michael and Gabriel was built in 1800. The nave is simple without decorations, and was recently plastered on the outside. The tower is fit with a clock and raises one level above the nave. The altar has the shape of a semicircular apse. On the inside, the paintings of the old iconostasis are still preserved, dating from the 19th century, the frame, though, was changed. *The Calvinist Church* was built in the

Biserica ortodoxă din Hotoan
Az érhatvani ortodox templom
The Orthodox church of Hotoan

românilor sătmăreni. În amintirea sa, pe clădirea parohiei ortodoxe din localitate a fost așezată o placă comemorativă.

Satul *Ady Endre*, numit Mecențiu până în anul 1957, este atestat pentru prima dată în scris în anul 1319. După o pauză de aproape un secol, în anul 1414 localitatea este menționată din nou în documente: nobilii și iobagii din Mecențiu participă la ocuparea forțată a moșiei Solduba. Satul este de la început împărțit între mai multe familii de nobili mici. Abia în secolul al XVI-lea, printre numeroși alți proprietari, este înșirată și familia locală Mindszenti. În perioada premodernă unul dintre cei mai importanți proprietari din Mecențiu, pe atunci parte a comitatului Solnocu de Mijloc, era familia Pelei. Cu centrul inițial la Becheni (magh. Pele), familia s-a extins spre nord și est, îndeosebi spre Satu Mare, Szabolcs și Chioar, ajungând să dețină funcții importante la nivel de comitat. În secolul al XV-lea, Mecențiu era un sat relativ bogat, impozitul datorat de locuitori, ce însuma 15 florini, fiind cel mai ridicat în comparație cu satele actualei comune Căuaș. Și Mecențiu a fost afectat de evenimentele militare din secolul al XVII-lea, fiind caracterizat de surse drept aproape pustiu încă din anul 1641. Până la începutul secolului al XVIII-lea însă populația satului crește, ajungând, în anul 1715, la 108 locuitori, dintre care 90 maghiari și 18 români. În 1720 existau deja la Mecențiu 279 de persoane, 243 maghiari și 36 români. În secolul al XIX-lea în sat funcționau trei școli, două confessionale și una de stat.

Biserica ortodoxă actuală, cu hramul *Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil*, a fost construită în 1901.

feleltek meg az új templomban. A *református templom* a két világháború között épült. A 20. század végére híveinek száma jelentősen lecsökkent, ma már kevesebb mint 10. Alul négyszögű tornya felül nyolcszögűvé változik, a felsőszinten apró kerek ablakokkal valamint kiugró párkánnyal díszített. A bejárat jobboldalán a torony és a hajó közé még egy kerek tornyocska ékelődik. A templom renoválására 1998-ban került sor.

Érhatvanban született Strava Valentin költő és műfordító, aki szerkesztőként dolgozott a *Dacia*, *Curentul Literar*, *Gazeta Literară* irodalmi folyóiratoknál. Ő Ady Endre egyik legismertebb román tolmácsolója. Érhatvanban tevékenykedett a szatmári románok jogainak éharcosa, Păcașiu Vasile lelkész. Az ortodox parókia falára emléktáblát helyeztek a tiszteletére.

Adyfalva – vagy 1957-ig Érmindszent – első írásos említése 1319-ből való. Újabb felbukkanására az írott forrásokban csaknem egy évszázadig kell várni, ekkor az érmindszenti nemesek és jobbágyok részt vettek a száldobágyi birtok elfoglalásában. A település az egész középkor folyamán Közép-Szolnok vármegye része volt, birtokán már ekkortól több kisnemes család osztozott. A 16. századtól bukkan fel több helyi birtokos család mellett a Mindszenti család, de a legjelentősebb birtokosa a kora újkorig a Pelei család volt. Az eredetileg pelei székhelyű család birtokait észak és kelet felé, elsősorban Szatmár, Szabolcs és Kővár vármegyékben terjesztette ki és elérte, hogy fontos vármegyei funkciókat is betöltsön. A 15. században Érmindszent gazdag településnek

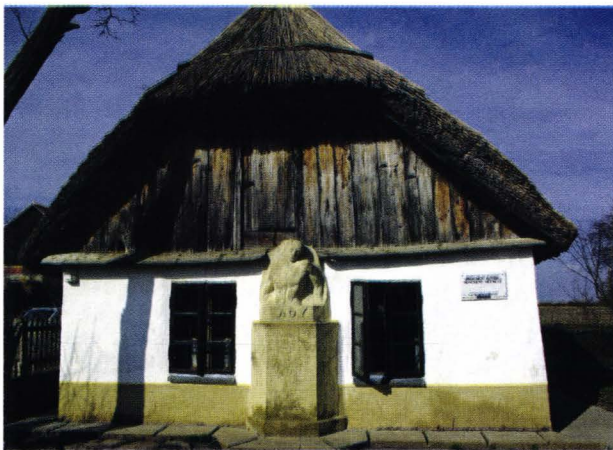
interwar period. By the end of the 20th century, the number of parishioners has decreased gradually, coming down to less than 10 nowadays. The rectangular tower added to the nave becomes octagonal at the upper level and it is decorated with small circular windows and prominent cornices. A circular small tower is situated on the right side of the entrance, between the nave and tower. The works of renovation were carried out in 1998.

Hotoan is the birth place of Valentin Strava, poet and translator, famous for his activity as editor of the magazines *Dacia*, *Curentul Literar*, *Gazeta Literară*. He is also the most famous translator of Ady Endre's poems into the Romanian language. Vasile Păteașu was priest of Hotoan and also an activist in the fight for the rights of Romanians. A commemorative plate was laid on the parish building in the village.

The village of *Ady Endre* carried the name of *Mecențiu* until 1957, and it was first attested in 1319. After one century break, the locality is mentioned again in written sources in 1414: the nobles and serfs of Mecențiu participated in the occupation of the estate of Solduba. The village was divided among several families of the gentry. The Mindszenti family was mentioned among other owners starting with the 16th century. The most important owners of Mecențiu (then, part of the Solnocu de Mijloc county) in the early modern period was the Pelei family. The initial center of the family was at Becheni, but they expanded to the north and east, especially towards Satu Mare, Szabolcs, and Chioar Counties, arriving to hold important positions in the county. Mecențiu was a

Satul Ady Endre – vedere aeriană
Légifelvétel Adyfalváról
Aerial view of the Ady Endre settlement

Casa natală a poetului Ady Endre
Ady Endre szülőháza
The birth-place of the poet Ady Endre

*Interiorul bisericii ortodoxe din Ady Endre
Az adyfalvi ortodox templom belseje
The interior of the Orthodox church of Ady Endre*

În perioada anterioară exista o biserică din lemn datând din 1773. Intrarea este situată la nivelul turnului inclus în navă. Cea mai valoroasă piesă din mobilierul interior al edificiului de cult este iconostasul, realizat în secolul al XVIII-lea. Picturile de calitate sunt așezate într-un cadru din lemn sculptat, decorat cu motive vegetale și geometrice, pictat în auriu și argintiu.

Parohia romano-catolică a fost desființată în secolul al XVII-lea, după ce locuitorii satului au trecut în masă la Reforma religioasă. În anul 1753 biserica satului este înapoiată catolicilor și resfințită. Edificiul de cult vechi a fost distrus de un incendiu la jumătatea secolului al XX-lea, cel nou, cu hramul Tuturor

számított, lakosainak adója 15 forintra rúgott, ami a mai Érkávás község falvaiéhoz viszonyítva a legtöbb volt. A 17. század háborús pusztításai Érmindszentet sem kerültek el, a források szerint 1641-től szinte teljesen kihalt. A 18. század elejétől a lakosság száma növekedésnek indult, így 1715-ben elérte a 108 főt, amelyből 90 magyar és 18 román nemzetiségű volt. 1720-ban már 279 személy élt Érmindszenten, közülük 243 magyar és 36 román anyanyelvű. A 19. század folyamán a faluban három iskola is működött. Érmindszent jelenlegi *ortodox temploma* 1901-ben épült, *Szent Mihály és Gábor arkangyaloknak* szentelték. Helyén előzőleg egy 1773-ban épült fatemplom állt. Bejárata a hajóhoz csatlakozó tornyon át vezet, legértékesebb berendezése a templommal egy időben készített ikonosztáz. Szép kivitelű festményeit faragott virág és mértani elemekkel díszített, arannyal és ezüsttel festett keretbe foglalták. A római katolikus egyházközség a 17. század során megszűnt miután lakosai tömegesen a reformációra tértek. A templom is református lett, de 1753-ban visszakerült a katolikusok tulajdonába. A régi templom a tűz martalékává vált a 20. század közepén, a jelenlegi 1954-ben épült újjá, *Mindszentek* tiszteletére szentelték. A jelenlegi templom egyhajós, torony nélküli, északi oldalán szentségtartóval. Oltárképe a Szűz Máriát ábrázolja a gyermek Jézussal. A templom előtt kisméretű fa harangláb áll, négy betontalpra támasztva. A falu reformátusai – miután egy évszázadon keresztül használták a római katolikus templomot – a 18. század második felében egy fatemplomot építettek. Helyette 1811 és 1813 között épült a jelenlegi tégl templom. Kiugró párkányzattal

relatively rich village during the 15th century, the tax paid by inhabitants was the highest in the region: 15 florins. Mecențiu was affected by the military events of the 17th century and has been deserted since 1641. The number of its population increased at the 18th century. There was 108 inhabitants in 1715, of which 90 were Hungarian and 18, Romanian. In 1720, there were 279 people in the village, of which 243 Hungarians and 36 Romanians. Three schools operated in the village during the 19th century, two of them were confessional (Roman-Catholic and Greek-Catholic), while the third one was state school.

The Orthodox Church, dedicated to the *St. Archangels Michael and Gabriel*, was built in 1901. Earlier it, a wooden church used to function here dating from 1773. The entrance is situated at the level where the tower goes into the nave. The most valuable piece of furniture inside the building is the iconostasis, made at the same time with the church. The beautiful painting are framed in sculpted wood, decorated with vegetal and geometrical motifs, painted in gold and silver.

The Roman Catholic parish was abolished in the 17th century as the villagers turned to the Protestantism. The church of the village was returned to the Catholics and was consecrated again in 1753. The old church was destroyed by a fire at the middle of the 20th century, therefore a new one was built 1954, being dedicated to *All Saints*. The church today has a single nave, no tower, and a vestry on the north side. The painting on the altar depicts *The Holy Virgin and the child*. There is a small wooden belfry in front of the church standing on four cement columns. The

*Interiorul bisericii romano-catolice din Ady Endre
Az adyfalvi római katolikus templom belseje
The interior of the Roman Catholic church of Hotoan*

Sfinților, datând din anul 1954. Biserica actuală are o singură navă, fără turn, și o sacristie pe partea de nord. În interior, pictura altarului o reprezintă pe Sf. Fecioară cu Pruncul. În fața bisericii se află o mică clopotniță din lemn, sprijinită pe patru stâlpi din ciment. După ce, timp de un secol, folosesc edificiul de cult romano-catolic din localitate, credincioșii protestanți ai satului construiesc în cea de a doua jumătate a secolului al XVIII-lea o biserică din lemn. Aceasta a fost înlocuită, între anii 1811–1813, de edificiul de cult actual, construit din cărămidă. Turnul iese în rezalit din suprafața navei, fiind decorat cu ajutorul cornișelor proeminente. În interior, tavanul casetat este lipsit de decoruri. Coroana amvonului este realizată din lemn traforat, formând motive vegetale. Orga este la rândul său decorată cu motive vegetale din lemn sculptat, pictate în auriu. Locul destinat odinioară familiei Ady este marcat printr-o tablă comemorativă.

Fiul cel mai celebru al satului Mecențiu este Ady Endre (1877–1919), personalitate marcantă a literaturii maghiare a secolului XX. Localitatea este cea mai importantă așezare a cultului lui Ady, fiind astfel o țintă semnificativă a turismului literar. Turiștii pot vizita casa construită în 1900 și casa natală a poetului, amenajate ca muzeu memorial. La lucrările de restaurare a participat și bunul său prieten, Aurel Popp. În anul 1957, numele satului Mecențiu a fost transformat în Ady Endre, ca un tribut adus memoriei poetului.

Ghileștiul este menționat documentar pentru prima dată în anul 1215, în același proces de furt care

dîsîțitt tornyá rizalítban ugrik ki a hajó homlokzatából. A belső berendezés egyszerű, a kazettás mennyezet minden díszítés nélküli, szószék-koronája fa, áttört virágmotívumokkal díszített. Az orgonát a fából faragott, arannyal futtatott virágmotívumok díszítik. Az Ady család helyét emléktáblával jelölték.

Érmeindszent szülöttje Ady Endre (1877. november 22. – 1919. január 27.), a 20. századi magyar irodalom kimagasló alakja. A település az Ady-kultusz egyik fontosabb helyszíne, s mint ilyen az irodalmi turizmus egyik jelentős célpontja. Az idelátogatók az 1900-ban épített, jelenleg emlékmúzeumként berendezett Ady-kúriát, valamint a költő szülőházát tekinthetik meg. A szülőház helyreállításában jelentős szerepet vállalt Aurel Popp festőművész. Minden évben a költő születésének évfordulóján kulturális programok várják az oda zárandoklókat, ekkor kerül sor a szülőház mellett álló szobor megkoszorúzására is. A falu 1957-ben vette fel az Ady Endre nevet.

Ghilești települést 1215-ben említik először az írott források, ugyanabban a lopási ügyben, amelyben az egyik érkávási lakos is érintett volt. A meglehetősen korai említést nem követik további források, ezért valószínű, hogy a falu elnéptelenedett valamikor 1489 után, amikor Mihályfalvi György lányának a birtokába került. A következő adat csak a 18. századból származik, ekkor Ghilești Érgirolthoz tartozó puszta. 1876-ban Ghilești még lakatlan volt. Az 1934-ben felszentelt *Szent Mihály és Gábor arkangyalok ortodox templom* a régi iskola épületében működik. A templom az épületnek csak egyik szárnyát foglalja

Protestants used the old Roman-Catholic Church for a century, then they built a wooden church in the second half of the 18th century. This was replaced with the present church, built of brick between 1811 and 1813. The tower comes out in the jut from the nave, being decorated with prominent cornices. The interior ceiling is fit with casets, without decorations. The crown of the pulpit was made with fretwork, shaping vegetal motifs. The organ is decorated with vegetal motifs made of carved wood and painted in gold. The place of Ady Endre family is marked by a commemorative plate.

The great poet Ady Endre (November 22, 1877 – January 27, 1919) was born in Mecențiu. He was a remarkable personality of the Hungarian literature of the 20th century. Therefore, the settlement is the most significant place of the cult of the poet's memory, and an important objective of cultural tourism. Tourists can visit the memorial museum in a house built in 1900 and the birth house of the poet. The restoration works of this house were initiated by his good friend, the artist Aurel Popp. A pilgrimage is organized every year with the poet's birthday, comprising cultural events and wreath depositions at his monument. The locality has taken the name of the poet in 1957.

Ghilești is mentioned in documents for the first time in 1215, in the same trial for theft that involved one of the inhabitants of Căuaș. It is an old village, but it lacks in evidence about its existence. This can be explained by the fact that the village might have disappeared some time after 1489, when became the property of the daughter of Mihályfalvi György. The

*Bustul poetului Ady Endre la casa natală
Ady Endre mellszobra a szülőháznál
The statue of the poet Ady Endre at the birth-place*

il implica și pe unul dintre locuitorii Căuașului. În ciuda vechimii sale, datele scrise privind satul lipsesc aproape cu desăvârșire. Acest lucru poate fi explicat prin posibila dispariție a satului, cândva după anul 1489, când se afla în posesia fiicei lui Mihályfalvi György. Următoarele date scrise referitoare la Ghilești datează din secolul al XVIII-lea, când acesta este caracterizat drept pustă aparținând satului Ghirolt. În 1876 Ghileștiul nu era încă populat. *Biserica ortodoxă Sf. Arhangheli Mihail și Gavriil* este adăpostită de clădirea fostei școli a localității, fiind sfințită în anul 1934. Edificiul de cult ocupă doar o latură a clădirii, partea rămasă fiind destinată casei parohiale. În zona mediană a casei a fost ridicat un mic turn care indică intrarea în biserică. Pictura interioară a fost realizată în anul 1988. *Răduleștiul* a făcut inițial parte din satul Căuaș, devenind localitate de sine stătătoare în anul 1954. *Biserica ortodoxă* a fost ridicată în anul 1975 și are hramul *Sf. Trei Ierarhi*.

VALORI ETNOGRAFICE

Localitățile aparținătoare comunei Căuaș fac parte din microregiunea Văii Ierului. Comunitățile etnice conviețuitoare (români, maghiari și rromi) precum și comunitățile religioase au stabilit legături strânse între ele. Pentru cei din afară, interferențe culturale se pot observa în primul rând în arhitectura țărănească. Cu toate că satele aparținătoare comunei Căuaș sunt diferite structural, în cultura arhitecturală – case, anexe gospodărești – prezintă aspecte asemănătoare. Localitățile cele mai mari (Căuaș, Ghenci și Ady

el, a másikban a parókia kapott helyet. Az épület homlokzatának közepén egy kis tornyot emeltek, amely a templom bejáratát is magába foglalja. Belső festését 1988-ban készítették. *Rădulești* eredetileg Érkávás része volt, 1954-ben vált különálló településsé. Az *ortodox templomot* 1975-ben építették, a *Három Főpap* tiszteletére szentelték.

NÉPRAJZI ÉRTÉKEK

Az Érkáváshoz tartozó települések az Érmellékhez tartoznak. Az itt élő etnikai (románok, magyarok és cigányok) és felekezeti közösségek szoros kapcsolatot alakítottak ki egymás között. A kulturális kölcsönhatást a kívülállók számára leginkább a falvak népi építészetében figyelhető meg. Bár az Érkáváshoz tartozó falvak szerkezetük szerint igen különbözőek, az épületek – lakóházak és gazdasági épületek – hasonló kulturális mintakövetést mutatnak. A két nagyobbik település – Érkávás és Gencs –, valamint Érmindszent halmazfalu, a két legkisebb – Rădulești és Ghilești – szalagtelkes, együtcs település. Érhátvan orsós utcájú falu, főutcája térszerűen kiszélesedik, majd fokozatosan újra elkeskenyedik. Az ily módon kialakult téren áll a település két – ortodox és református – temploma.

A parasztház típusok közül a háromhelyiségű (két szoba és pitvar-konyha), elő- és oldaltornácos, talpas, nyeregvetős lakóház a leggyakoribb. Ezek többnyire egyszerű, díszítetlen deszkaoromzatúak. Az oromzat egyhangúságát két szellőző- vagy padláslyuk bontja meg. A tornácok is csak ritkán díszítettek, olyankor

subsequent written data about Ghilești date from the 18th century, when still there was no inhabitant, and it belonged to the village of Ghirolt. The village still was not inhabited in 1876. *The Orthodox Church, dedicated to St. Archangels Michael and Gabriel* was consecrated in 1934, and operates in the building of the former school of the locality. A small tower was built in the middle of the building over the entrance. The painting on the inside was made in 1988. *Rădulești* was part of Căuaș, than it became independent in 1954. The Orthodox Church was built in 1975 and was dedicated to the *Three Saint High Priest*.

ETHNOGRAPHIC VALUES

The localities comprised in Căuaș commune are part of the micro region of the Ier Valley. The ethnic communities living together (Romanians, Hungarians and Gypsies) and the religious communities have tight connections. At a first sight, the cultural interferences can be observed in the rural architecture. Although the villages of Căuaș commune are different in structure, the architecture – houses, annexes – has a lot of common elements. The big localities (Căuaș, Ghenci and Ady Endre) have the structure of a conglomerate, the two smaller localities (Rădulești și Ghilești) are linear villages, while Hotoan is a fusiform village: the main street widens to the centre where it forms a square and then grows narrow towards the ends of the village. The two churches of the village, the Orthodox and the Calvinist one, are in the central square.

Rădulești, vedere aeriană
Légifelvétel Rădulești-ről
Aerial view of Rădulești

Biserica ortodoxă din Ghilești
A Ghilești-i ortodox templom
The Orthodox church of Ghilești

Casă tradițională din Căuș, 1860
Hagyományos ház Erkávásról, 1860
Traditional house from Căuș, 1860

Endre) au o structură de conglomerat, celelalte două mai mici (Rădulești și Ghilești) sunt sate lineare, iar Hotoanul este un sat fusiform: strada principală se lărgeste în centru formând o piață și se îngustează treptat spre capete. Cele mai frecvente tipuri de case

legtöbbször fűrészelt motívumokkal. E háztípusnak sajátos formája figyelhető meg Érmindszenten: néhány ház padlásfeljárója az előtornácon indul, a fából készített lépcső így a ház frontjának meghatározó elemévé válik. A ghilești-i és rădulești-i

The most frequent types of peasant houses have three rooms (two rooms and a porch-kitchen), and a porch on one of the long-sides and on the façade. The houses have a high foundation and a two sided roof. The gable of the roof is usually made of boards, being simple, without ornaments. The simple façade of the gable is broken only by two airing holes or by an attic door. The porch lacks in decorations, too, apart of few simple fretwork elements. This type of house occurs in the village of Ady Endre. The entrance to the attic is made by the front porch, thus the wooden ladder becomes an element of the façade. The Romanian peasant houses of Ghilești and Rădulești are built with a side porch or in „L” shape. The walls of the houses are made of earth or wood. The village of Căuș reveals an example of an old type of wall structure, used in the traditional architecture. According to the date registered on the main beam, the house was built in 1860. The wall is callous and its irregular shape is visible on the back wall of the house. Most of the houses are made of clay and straw made bricks even today. With the second half of the 20th century, brick has become the main material of building, and the roof tile took the place of the traditional reed. With tiles, reed became less used, although every locality in the commune still preserves buildings with reed roof. Reed is not the single element reminding of the old life in the swamp. Although the wide swamps of the Ier Valley are not far from extinction, they helped preserving the specific occupations in the swamp even today, like fishing the mudfish. It was believed that this fish type disappeared from the area, but in Ady Endre it is still used to fish the mudfish. The inhabitants of

*Casă tradițională din Căuș
Hagyományos ház Érkávásról
Traditional house from Căuș*

țărănești sunt cele cu trei încăperi (două camere și o bucătărie-pridvor), având târnaț pe o latură și pe fațadă.

Casele sunt construite pe talpă și au acoperiș în două ape. Coama este de obicei din scânduri, realizată simplu, fără ornamente. Monotonia coamei este spartă doar de două orificii de aerisire sau de o ușă de pod. Și târnațul este lipsit de ornamente, iar dacă totuși există, sunt elemente simple, realizate prin traforaj. Forma specifică casei de acest tip poate fi observată în satul Ady Endre. Accesul spre pod se află pe târnațul din față, scara de lemn devenind astfel un element component a fațadei. Casele țărănești românești din Ghilești și Rădulești sunt construite cu târnaț lateral sau în formă de L. Pereții caselor sunt ridicați din pământ sau lemn, sau folosind ambele materiale. În Căuaș se găsește un exemplu al vechilor structuri de zid utilizate în arhitectura populară. Conform datei de pe grinda principală (meștergrindă), casa a fost ridicată în 1860. Zidul este bătucit, iar denivelările sale pot fi observate foarte bine pe partea din spate a casei. Majoritatea caselor țărănești ce pot fi văzute și astăzi sunt construite din văioage. Din a doua jumătate a secolului XX, cărămida a preluat treptat rolul de material principal de construcție, iar țiglele au înlocuit tradiționalul stuf aflat din belșug pe terenurile mlăștinoase din hotarul Căuașului. În paralel cu folosirea țiglelor, s-a restrâns uzul stufului, dar și în zilele noastre aproape în toate localitățile comunei mai găsim clădiri cu acoperiș de stuf.

Nu numai acoperișul de stuf amintește de viața din lumea mlăștinii de altă dată. Cu toate că din mlăștinile întinse de pe Valea Ierului a rămas puțin, dintre

român parasztházak oldal- és tört tornáccal épültek. A házak falazata földből, fából, fából és földből, illetőleg téglából készült. Érkáváson például a népi építészet egyik legrégebbi falszerkezetére is találtunk példát. A mestergerendája szerint 1860-ban épült ház falazata rakott sárfal, melynek egyenetlenségei jól megfigyelhetők a ház bejáratnál szemközti hosszú oldalán. A ma látható parasztházak többsége azonban vályogból épült. A 20. század második felétől a téglafal fokozatosan átvette a vályog és a fa szerepét a házépítésben, mint ahogyan a cserép is felváltotta a község településeinek hagyományosnak tekinthető nádat tetőfedésben. Ennek ellenére mind a mai napig láthatunk még náddal fedett épületeket, majd valamennyi településen.

A hajdani lápi világnak nem a nádtető az egyedüli emléke. S bár az Érmellék hajdani összefüggő mocsaraiból és lápjaiból mára nem sok maradt, a

*Casă tradițională din Hotoan
Hagyományos ház Értatvanról
Traditional house from Hotoan, 1860*

the area provide their subsistence from agriculture. The changes of the year 1989 bring the cultivation of the land within families or associations. Massive emigration in the last third of the 20th century has seriously affected agriculture. The lack in mechanized agriculture, the old-aged inhabitants and the small number of young farmers are all negative factors which can not be counterbalanced by the abundance of the agricultural lands. The Ier area, comprising Căuș commune, is part of a wider region continuing

*Meștergrinda unei case din Căuș, cu inscripție din 1860
Felirat 1860-ból egy érkávási ház mestergerendáján
Inscription with the year 1860 on the girder of a house
from Căuș*

ocupațiile specifice, legate de mlaștină, unele se practică și azi, de exemplu pescuitul pișcarilor. S-a crezut că pișcarul a dispărut din zonă, dar în Ady Endre acesta este pescuit în continuare. Locuitorii din zonă trăiesc în principal din agricultură. După schimbările din 1989, cultivarea pământului se face în familii sau în asociații. Emigrarea masivă din ultima treime a secolului XX a afectat și agricultura. Lipsa mecanizării, vârsta medie înaintată a locuitorilor, numărul mic al întreprinzătorilor tineri sunt factori negativi, greu compensat de mărimea destul de mare a suprafeței agricole. Zona Ierului, din care face parte Căuașul, se întinde peste granița județului și chiar a țării, remarcându-se prin bogățiile naturale specifice. Un exemplu este prezența apei termale în hotarul mai multor localități din zonă. S-au forat puțuri de apă termală la Ghenci și în satul Ady Endre, lângă ele fiind construite bazine. În timp ce baia termală din Ady Endre a fost folosită doar de localnici, astăzi fiind dezafectată, cea din Ghenci devenise renumită și în localități mai îndepărtate (de exemplu printre șvabii din Urziceni) pentru efectul curativ.

hagyományos lápi tevékenységek közül néhány, megváltozott formában ugyan, még ma is felfedezhető. Mint például a csikászat. A csikról úgy tudták, hogy eltűnt a vidékről, ennek ellenére Érmindszenten még ma is halásszák. Az itt élők számára a mezőgazdaság jelenti a fő megélhetési forrást. Az 1989-es változásokat követően ennek két szervezete jelent meg: a családi és a bérüzemi (társulások formájában). A nagymértékű elvándorlás, mely valamennyi települést sújtotta a 20. század utolsó harmadától, a mezőgazdaságra is hatással volt. A gépesítettség hiányát, a gazdák magas átlagéletkorát, a fiatal vállalkozók alacsony számát nem tudja kompenzálni az egy főre jutó földterületek nagysága. Érkávás ugyanakkor egy olyan – megye- és országhatárokon is átívelő – régió része, melyet különleges természeti adottságai különböztetnek meg. A termálvíz olyan kincs, melyből több környező település számára jelent megélhetési forrást. Gencsen és Érmindszenten fúrtak is termálvizes kutakat, továbbá medencéket is ástak melléjük. Míg Érmindszent „termálfürdője” megmaradt lokális használatban, addig a gencsi fürdő távolabbi területeken is híres volt jótékony hatásairól. A Nagykároly környéki sváb falvakban, mint például Csanáloson a gencsi fürdőn eltöltött terápiás időszak jelentette az éves pihenőt. Az érmindszenti fürdő teljesen eltűnt, Gencsen pedig kizárólagosan helyi használatban van.

over the border of the county and even of the country, which is remarkable by its wealth in thermal waters. Wells with thermal water have been drilled in Ghenci and Ady Endre, and pools were built with them. The thermal baths of Ady Endre were used only by the locals (it does not exist anymore, being abandoned), but the one in Ghenci has become famous even in remote areas (like among the Swabs of Urziceni) for its therapeutic properties.

Interior din muzeul local, satul Ady Endre
A helyi múzeum szobabelsője, Adyfalva
Interior of the local museum, Ady Endre

BIBLIOGRAFIE – IRODALOM – REFERENCES

- Bader, Tiberiu, *Epoca bronzului în nord-vestul Transilvaniei. Cultura pretracică și tracică* (A bronzkor Erdély észak-nyugati részén. A pre-trák és trák kultúra), București, 1978.
- Benák Katalin, *Érmindszent, Ady Endre szülőfaluja* (Érmindszent, istoria satului natal lui Ady Endre), Érmindszent–Szegeđ, 2007.
- Borovszky Samu (coord.), *Szatmár vármegye* (Comitatul Satu Mare), Budapest, 1910.
- Engel Pál, *Magyarország világi archontológiája 1301–1447. Középkori Magyar genealógia* (Arhontologia laică a Ungariei 1301–1457. Genealogia Ungariei medievale) CDROM, Budapest, 2001.
- Erdős Judita, *Aurel Popp, 1879–1979, catalog patrimonial* (Aurel Popp 1879–1979 katalógus), Satu Mare, 1979.
- Maksai Ferenc, *Középkori Szatmár megye* (Comitatul Satu Mare în evul mediu), Budapest, 1940.
- Németh Péter, *A középkori Szatmár megye települései a XV. század elejéig* (Așezările comitatului medieval Satu Mare până la începutul secolului al XV-lea), Nyíregyháza, 2008.
- János Németi, *Repertoriul arheologic al zonei Careiului* (Nagykároly vidékének régészeti repertórium), București, 1999.
- János Németi – Robert Gindele: „Beiträge zur Geschichte der Careigegend im 2.–4. Jahrhundert n. Chr.,” in *Acta Musei Porolissensis* 21, 1997, p. 599–703.
- Schematismus venerabilis cleri dioecesis Szamosujváriensis graeci ritus catholicorum pro anno a Christo nato 1886*, Szamosujvárini, 1886.
- Szirmay Antal, *Szatmár vármegye fekvése és polgári esmérete* (Descrierea comitatului Satu Mare), I–II, Buda, 1809–1810.
- Szöcs Péter Levente (coord.), *Arhitectura ecleziastica din Satu Mare. Szatmár egyházi építészete. Ecclesiastical Architecture of Satu Mare*, Satu Mare, 2007.
- Vályi András, *Magyar országnak leírása* (Descrierea geografica a Ungariei), vol. I–III, Buda, 1796.

Muzeul Județean Satu Mare este o instituție publică
de cultură susținută de
Consiliul Județean Satu Mare

A Szatmár Megyei Múzeum a Szatmár Megyei Tanács
által fenntartott kulturális közintézmény

The County Museum of Satu Mare is a public
institution of culture, sustained by the County Council
of Satu Mare

Tipărit la tipografia "Informația Zilei"
0261768457

